

ÖLÜM ÖTESİ HAYAT

M. Fethullah Gülen

ÖLÜM ÖTESİ
H A Y A T

M. Fethullah Gülen

ÖLÜM ÖTESİ
HAYAT

M. Fethullah Gülen

Ölüm Ötesi Hayat

Copyright © Nil Yayınları, 2011

*Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Ticaret A.Ş.'ne aittir.
Eserde yer alan metin ve resimlerin, Işık Yayıncılık Ticaret A.Ş.'nin önceden
yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt
sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.*

ISBN

978-975-7292-41-8

Yayın Numarası

9

Çağlayan A. Ş.

TS EN ISO 9001:2000

Ser No: 300-01

Sarıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR

Tel: (0232) 252 22 85

Ocak 2011

Genel Dağıtım

Gökkuşluğu Pazarlama ve Dağıtım

Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31

Tek-Er İş Merkezi Mahmutbey/İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Nil Yayınları

Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No:1

Üsküdar/İSTANBUL

Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78

www.nil.com.tr

İçindekiler

Takdim.....	7
Önsöz.....	9
Haşır Akidesinin Faydaları.....	13
Kur'ân-ı Kerim'in Haşır İspat Metodu.....	30
Kâinatta Görülen Umumî Hikmet.....	42
Kerîm ve Rahîm İsimleri Ahireti İktiza Eder.....	49
Şefkat de Ahireti İktiza Eder.....	51
Celâl ve İzzet Ahireti İktiza Eder.....	54
Bunca Cömertlik Ahireti Gerekirir.....	56
Ebedî Cemal Ahireti İster.....	58
Bütün Varlık Arasında Bir Tenasüp Var, Bu da Ahireti İspatlar.....	60
Dünyadaki Hıfz ve Muhafaza Ahiretin Olacağına Delildir.....	63
Sonsuz Kudretin Ahirete Delâleti.....	66
Yeryüzünde Görülen Öldürme ve Diriltme Hâdisesi Ahireti İspat Ediyor.....	69
En Basit Şeylere Gösterilen İhtimam.....	73
Deliller... Deliller... ve Yine Deliller... ..	75

Tarih ve Felsefe “Ahiret Var” Diyor.....	81
Semavî Kitaplar ve Ahiret.....	87
Yeniden Diriliş Keyfiyeti.....	90
Karma İndeks.....	93
Kaynakların Tespitinde Faydalanılan Eserler.....	99

Takdim

İslâmiyet'in mühim bir rüknü olan "ahirete iman" esası, birkaç asırdır, bütün dünyayı baskısı altında tutan materyalist görüş tarafından reddedildiği için bütün insanlarda olduğu gibi maalesef Müslümanların kalbinde de zayıflamıştır. Bu durum iç huzurumuzu alıp götürdüğü gibi, insanlar arasındaki samimiyet ve itimadı da yok etmiş ve dünyayı yaşanmaz hâle getirmiştir. Kur'ân'ın üçte birinin ahiretten bahsetmesine rağmen, Müslümanların bile bu huzur kaynağından mahrumiyetle karşı karşıya kalmaları düşündürücüdür.

Eskiden iman umumî olduğu için, sıhhatli bir cemiyet bünyesinde inkâr hâdisesi pek görülüyordu. Çünkü ekseriyeti teşkil eden ve safiyeti bozulmamış büyük kitle, dalâletle karışık vaziyette bulunan o zamanki felsefe ile zihnini bulandırmadığı için naklî esaslara gönülden bağlanıyordu. Bu sebeple o gün için münkirler, felsefe ile meşgul olan ekall-i kalîl içinde bulunuyordu. Hatta bir İslâm filozofu olarak bilinen İbn Sina gibi bir dâhi bile mensup olduğu felsefî görüşlerin tesiriyle, "Akıl bu yolda gidemez." diye hükmedebiliyordu.

Şimdi ise, her çeşit inkâr ve ilhad anlayışı omuz omuza verip keskinleşmiş ve iman esaslarını şüphe ve tereddütlerle sarsmıştır. Bunun ötesinde de "evrim" gibi birçok materyalist görüş ülkemiz dahil bütün dünyada senelerdir genç nesillere telkin edilmiştir. Bu bakımdan çok ciddî bir noktada bulunduğumuz ortadadır. Çare olarak da, bu hakikatın Kur'ânî ve

aklı bir metodla ispatı yani ahiret gerçeğini aklına sığdıramayan insanlara yeni bir ufkun açılması gerekmektedir.

Gerçekten de “Haşr-i Âzam, İsm-i Âzam’ın tecellîsiyle olduğundan Cenâb-ı Hakk’ın İsm-i Âzamının ve her ismin âzamî mertebesindeki tecellîsiyle zâhir olan ef’âl-i azîmeyi görmek ve göstermekle Haşr-i Âzam bahar gibi kolay ispat ve kat’î iz’ân ve tahkikî iman edilir.” İşte bunun için görüyoruz ki, sohbet ve vaazlardan derlenip kaleme alınan elimizdeki bu eserde Cenâb-ı Hakk’ın, Rahîm, Hakîm, Hafîz... gibi isimleri ele alınarak yepyeni bir ispat metodu sergilenmiştir. Ayrıca bu inancın cemiyetin çeşitli kesimlerinde bulunan insanlar üzerindeki güzel tesirleri ele alınarak pratik faydalar da izah edilmiştir. İçimize ötelerin neşvesini nefheden bu çalışmanın anlayış ve bakışlarımıza yepyeni buudlar kazandırmasını temenni ederim.

Safvet SENİH

Önsöz

Ey Yücelerden Yüce!

Yolumuz üzerine serip sergilediğin sonra da bizi görmeye davet ettiğin meşherlerini, en mükemmel şekiller hâlinde sarıp sarmaladığın en bedî, en çarpıcı sanat eserlerini ve Sana ait gizli güzelliklerin tecellileri olarak bin bir renk cümbüşü hâline getirip ve yine Senin bir sanat mecmuan olan tabiatın sinesine yerleştirdiğin o, gözleri kamaştırın, başları döndüren resimlerin en parlağı, en mevzunu ve birbirleriyle fevkalâde tenasüp içinde bulunan eşya ve hâdiseleri seyredip, kaleminin sesinde ve o kalemle yazıp ortaya koyduğun kitabının âhenginde, Seni görüp, Seni duyup ruhumuzla kanatlanırken, isimlerinin ışığı altında açılan menfezlerden görülen bütün nizam ve âhenlerin, müşâhede edilen umum renk ve suretlerin, her tarafta duyulan ses ve nağmelerin, bu seslerden meydana gelen koro ve senfonilerin menbainâ gözlerimiz kaydı. Gönüllerimiz, o her şeyin kaynağı olan yüce âlemlerin esrarıyla kendinden geçti..

Kalb ve iman gözüne açılan o ayrı ayrı pencerelerden ötelere seyre dalıp, gönüllerimizdeki “tûbâ-i cennet” çekirdeğinin bir ağaç hâlindeki aslî hüviyetini müşâhedeyle cüret ettik. Ve ötelere, ötelere de ötesine uzayıp giden çok uzun, çok çetin fakat çok zevkli bir seyahate yeltendik. Bunu yaparken de beyanını ruhumuza rehber eyleyerek, isim ve sıfatlarının aydınlatıcı tayfları altında ve yine yol yol sonsuzluğa giden nurdan hakikatlerle kanatlanıp yollara döküldük.

Kelâmında anlatılıp resmedilen, en ince teferruatına kadar haritası çizilen, nihayet bir kutlunun miracıyla bütün bütün kapıları açılıp her mârifet erinin gönlündeki arşiyeleriyle, o âlemlere yükselme imkânı doğan bir ulu seyahatte, haddimizi aşp esrarlı kapılarının tokmağına dokundu isek, edep ve erkân bilmeyen ham ruhlarımızın görgüsüzlüğüne vererek bizi bağışlamanızı diler, affına sığınırız.

Ey bizleri varlığa erdiren ve var olmadaki sonsuz zevki gönüllerimize duyuran Güzeller Güzeli Yüce Yaratıcı! Bu koskoca kâinatları bir kitap gibi önümüze seren Sen; onun esrarını vicdanlarımıza duyuran Sen ve vicdanlarımızı lâhûtî esrarının mevcelenip geldiği iklime bir sahil yapan yine Sensin! Sen bizleri var etmeseydin bizler var olamazdık. Bu muhteşem kâinatları bir kitap gibi önümüze açıp, yüce teşrifatçı ve tarif edicilerinle anlatıp bizlere şerh etmeseydin, Seni bilmeyen, gönlüne eremeyen cahiller güruhu olarak yıkılıp gidecektik. Lütfedip de kametlerimize göre kendini bize anlatmasaydın, haricî dünyalar ile vicdanlarımız arasında irtibatlar temin ederek, Zât-ı Ulûhiyetin adına bildiğimiz ve bileceğimiz şeyleri tutup yakalayacak, şekillendirip istikamet verecek; ilmi ilim, mârifeti mârifet yapan bir ilk tasdik ediciyi ruhumuza yerleştirmeseydin, nereden bunları ve Seni bilecek ve yoluna hayranlık duyacaktık!..

Bizler Senin kapının boynu tasmalı kulları, vicdanlarımıza aksedip duran parıltılar da Senin varlığının ziyasıdır. Biz neye maliksek Senin vergin, Senin atândır. Bunu bir kere daha ilan ediyor, kapının âzâd kabul etmez kulları olduğumuzu itirafla ahd ü peymânımızı yenilemek istiyoruz.

Ey zikri, fikri ruhlara itminan veren Gönüller Sultanı! Senin öğrettiğin ve ruhlarımıza duyurduğun şeyleri, gönülleri, gönüllerimiz gibi mürde ve derbeder olanlara ulaştırmak için, yer yer eşya ve hâdiselerin dolapları içine girerek, yer yer benliğimize dönerek olup biten şeylerden ve bu umumî

gidişattan Senin varlığına bakan pencereleri, Senin huzuruna yükseltecek yolları araştırıp tespite çalıştık.

Bunları yaparken hata ettikse, Sana gelirken ve başkalarına yol göstermeye çalışırken ettik. Kusur yaptıkça Senin yolunda yaptık. Hata daima hata, kusur da daima kusurdur. Bizler kalbleri kırık, ruhları iki büklüm, boyunlarında tasma, vereceğin hükmü bin can ile intizar etmekteyiz. Bunu derken biliyoruz ki, Senin sonsuzluğa kadar gidip dayanan rahmetin daima gazabının önünde olmuştur. Senin lütuflarını idrak etmiş kapıkullarına, kusurun yaraşıp yakışmadığı muhakkak; ama affın, Size çok yakıştığını söylememize lütfen müsaade buyurunuz!

Evet, Sultanım: “Sultana sultanlık, nitekim gedâya gedâlık yaraşır.”

HAŞİR AKİDESİNİN FAYDALARI

Allah'a imandan sonra, hayatı tanzim edip bir düzene koyma, beşerin toplu olarak huzurunu temin etme, haşre yani ölüm ötesi hayata inanmaya bağlıdır.

Yaptığı şeylerin hesabını vereceğine inanmayan bir insanın hayatının müstakîm olması düşünülemez. Buna karşılık, attığı her adım için öbür âlemde Allah'a hesap verme düşüncesini eksik etmeyen, her davranışı bir hesabın ifadesi olan, her sözü, her dinleyişi ve her kalbî temayülünü ötede Allah'a hesap verme havasına göre hassasiyetle ele alan kişinin de hayatı oldukça muntazam bir şekil arz eder.

وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

“Ne işte bulunsan, Kur'an'dan ne okusan ve siz ne iş yaparsanız mutlaka Biz, içine daldığınız an üzerinizde şahidiz (her yaptığınızı görürüz). Ne yerde ne de gökte zerre ağırlığına bir şey, Rabb'in(in bilgisin)den kaçmaz. Ne bundan küçük ne de büyük hiçbir şey yoktur ki, hepsi apaçık bir kitap (Allah'ın bilgisinin nakşedildiği Levh-i Mahfuz)da olmasın... (Allah'ın bilgisi her şeyi içine almıştır. O'nun bilgisi dışında kalan hiçbir şey yoktur. Her olay, ancak O'nun bilgisi ve izniyle olur.)”¹

¹ Yûnus sûresi, 10/61.

Yani bütün davranışlar ve hareketler, kerim melekler tarafından tespit edilmektedir. Büyük, küçük, gizli ve açık; bizim hakir, Allah'ın azim gördüğü veya bizim azim Allah'ın hakir gördüğü -hangi hesap içerisinde ele alınırsa alınsın- yaptığımız her şey tespit edilmekte, her şeyimize nıgehban gözetleyenler, yazanlar ve her şeyimizin hesabını görmek üzere "Deyyân" olan Allah hâzır ve nâzırdır.

Bu ruh ve şuur içinde yaşanan bir hayat müstakîm; bu ruh ve şuur içinde yaşayan fertlerin teşkil ettiği toplum huzur içinde; yine bu ruh ve şuur içindeki aile ocağı da, yaşadıkları aileyi cennet bahçelerinden bir bahçe hâline getirmişlerdir.

Evet, beşerin çılgınlıklarını bırakabilmesinin tek yolu vardır; o da öldükten sonra dirilmeye inanmasıdır. Gençliğin çılgınlıklarının önünü alacak, onun hezeyanlarını önleyecek, yavaş yavaş ölüme doğru giderken her adımda ayrı bir inkisar ve ümit kırıklığına uğrayan ihtiyarlara ümit kaynağı olacak, çocukların mukavemetsiz kalblerinde her an saadet şem'a ve şualelerini yakıp aydınlatacak da ancak haşre iman ve inançtır.

Gençten ihtiyara, kadından erkeğe, âdilden zalime herkes için içilen su ve teneffüs edilen hava kadar haşre imana ihtiyacı vardır.

Haşre iman denen bu şerbeti içmek aynı zamanda yudum yudum huzuru yudumlamak demektir. Bu sebeptendir ki, beşerin sulh ve salâhı için uğraşan ve ona huzur bahşetmeyi gaye edinen bütün fikir adamlarının, meseleyi bu zaviyeden değerlendirmeleri gerekmektedir.

Ferdin, ailenin, cemiyetin ve topyekün bütün insanlığın hakikî refah, saadet ve huzura erebilmesi ancak ve ancak, büyük-küçük bütün amellerin hesabının görülebileceği bir ahiret yurduna inanmaya bağlıdır.

Kur'ân-ı Kerim:

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۖ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ

“Artık kim zerre ağırlığınca hayır yapmışsa onu görür. Ve kim zerre ağırlığınca şer yapmışsa onu görür. (İnsana ameli gösterilir, insan yaptığı görür.)”² diyerek, zerre miktar hayır işleyenin hayrının mükâfatını ve zerre miktar şer işleyenin de şerrinin cezasını göreceğini ilan etmekte ve insanlara bu mesuliyet duygusunu aşılamaaktadır. İnsanlar bu iman ve inanca sahip olduktan sonra, artık ona *إِعْمَلْ مَا شِئْتَ* “İsteddiğini yap!” denebilir. Zira vak’a ve realite, yapılan her şeyin aynen karşılık göreceği kat’iyetini ifade etmektedir. Bu anlayışta bir insan, alnını ak, yüzünü pak edecek ve ötede onu mahcup edip yere baktırmayacak işler yapma lüzumunu duyacaktır.

Çocuk, o zayıf, o nahif ruhuyla ancak haşre iman ile huzurlu bir hayat bulabilir. Herkes çocukluğunu bu zaviyeden tetkik etse ve hayalen çocukluk anlarına gitse bu hükmü tasdik edecektir.

Evet, çocuk ince bir kalbe sahiptir, aynı zamanda hâdiselerin terkiğini yapıp neticeye gidecek bir zekâyâ da sahip değildir. Hem o, büyükleri gibi, kendisini eğlenceye verip tenvîm de edemez. Onun içindir ki, ölüm endişesini bir büyükten daha derin hisseder. Her an etrafından kopup gidenler, onun içinden de bir parça koparıp götürürler. Annesi, babası vefat eden bir çocuğun dünyası ise bütün bütün yıkılır. Ruh âlemini aydınlatan bütün yıldızlar söner ve vicdanının seması karanlığa gömülür. Vicdan taşıyan hemen her insan bunları hissedebilir.

Çocukluğumda bir kardeşim ölmüştü. Onun mezarına her uğrayışımda ellerimi açar “Allahım, ne olur dirilt de, onun güzel yüzünü bir kere daha göreyim!” der yalvarırdım. Şimdi bu hâlette olan, ben ve benim gibi binlercenin kalbindeki “Öldükten sonra dirilme inancını” silin; gönlünden bu

² Zilzâl sûresi, 99/7-8.

imanı söküp atın; bu yanan kalbe ve figan eden gönle ne ile derman olacak ve bu yangını nasıl söndüreceksiniz? Hayır hayır, hiçbir şeyle ona derman olmanız ve onun ateşini söndürmeniz mümkün olmayacaktır. Sadece haşır akidesidir ki, bu buhranlar ve sıkıntılar arasında kıvranan çocuğa soluk aldırır ve rahat ettirir.

Evet, yakınlarının teker teker kopup gidişi karşısında, ancak onların Cennet'e gittiğine imandır ki, bu yavruya teselli verir ve onu bu dayanılmaz dertten kurtarır.

Küçük dahi olsa, alıştığı, ülfet ettiği bir yakını, büyüğü veya onsuz yapamayacağını kabul ettiği bir sevdiğinin göçüp gitmesi onun nazenin kalbinde kapanmayacak bir yara açar. Bu öyle onulmaz bir yaradır ki, ona ancak şu düşünce merhem olabilir:

“Buradan gitti veya alındı, fakat orada Hudâ, ona cennet kapılarını açtı. Şimdi o, cennet bahçelerinde kuşlar gibi kanat çırpıp uçuyor. Eğer ben de ölsem onun gibi uçacağım.”

Şayet ölen büyük ise, şöyle düşünecek: “O öldü, ama orada da beni kucığına alıp sevecek, başımı okşayıp bağına basacak.”³ Ve işte bu düşüncelerdir ki, ölümün açtığı firakat ve ayrılık gediğini kapayacak ve onun kanayan yarasına merhem olacaktır.

Huzur mu istiyorsunuz? Onu ne dört bir yanda tütüp duran fabrika bacalarıyla ne de yıldızlar arası seferler düzenlemekle temin edebilirsiniz. Hakikî huzur, işte bu iman ve inanca dayalı olan huzurdur. Evet, öldükten sonra dirilme esasları üzerine kurulu huzur, işte gerçek huzur odur.

İhtiyarlar... Adım adım ölüme yaklaşan ihtiyarlar... Ağzını açmış kabir onları beklerken ve onlar da süratle ona doğru

³ Bk.: Bediüzzaman, *Şualar* s.170 (Dokuzuncu Şua), s.211 (On Birinci Şua).

koştururlarken ne ile teselli olup hangi şeyle kendilerini avutabilirler?.. Her gün aynada seyrettikleri ak saçların içlerinde hâsıl ettiği burkuntuyu ne ile bertaraf edebilirler?. Bu hâlin meydana getirdiği ruhî eksikliği nasıl kapayabilirler?.. O yaşa gelinceye kadar evlâtın, torundan, arkadaşın ve yakından öbür âleme gönderdikleri kimselerin onların kalblerinde bıraktıkları izleri ne ile silebilirler?

Gençliğin, sıhhatin, makam ve mansıbın gidişi ve bu gidişlerin onun içinde bıraktığı korkunç izler varken siz onu bu hâliyle nasıl teselli edebilirsiniz? Ona takdim ettiğiniz her türlü maddî teselli, ayrılıp gitmesiyle onun içinde yeniden korkunç izler bırakacak ve bu daima böyle devam edip gidecektir. Öyleyse bütün insanlarla beraber ihtiyarların da huzur bulacağı tek çare vardır: Öldükten sonra dirilmeye inanmak!.

Birkaç gün sonra kendini yutmak için bekleyen bir canavar ağzı dehşetini veren kabrin, öbür âleme giden koridorun mütevazî bir kapısı olduğuna inandırmak!. Orayı cennet bahçelerine geçmek için bekleme salonu olarak göstermek!.. Rahmet ve gufrânın mevcelendiği bir yer olarak tarif etmek!. İşte bütün bunlardır ki, ona teselli kaynağı olacaktır.

Kur’ân-ı Kerim Hz. Zekeriya’nın (aleyhisselâm) diliyle:

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا

“Rabbim, demişti. Bende kemik gevşedi; baş, ihtiyarlık aleviyle tutuştu. Rabbim, Sana dua ile hiçbir zaman bahtsız olmadım (her dua ettikçe kabul buyurdun, beni istediğimden mahrum etmedin).”⁴ derken ve ardından da onun hayırlı bir evlât istemesini hikâye ederken dünyadan göçüp gitmeye hazırlanmış bir insanın feryadını en güzel bir şiir âhengi içinde tasvir etmektedir. Ruhta meydana gelen bu feryadı, eşsiz bir şekilde anlatma ve dile getirme yine Kur’ân’ın mucizevî yönlerinden birisidir. Her şuurlu insan, vicdanını dinlediği zaman

⁴ Meryem sûresi, 19/4.

kalbinin dudaklarında acı tebessümü gördüğünde ruhunda kopan böyle bir feryadı bütün dehşetiyle hissedecektir. Fakat ona bu hâlinde teselli olabilecek ve ruhunda kopan bu fırtınayı dindirebilecek tek çare ahirete iman olacaktır. Bu inanç ve iman, onun kulağına hayat verici soluğuyla âdetâ şunları fısıldamaktadır: “Hayatını ikmal ettin. Vazifeni yaptın. Seni bu dünyaya gönderen Rahmeti Sonsuz, daha fazla seni bu çöllerde mahvetmeyecek ve seni huzuruna alarak, senin için hazırladığı nimetlerini sana bahşedecektir...”

Evet, bu ve bu mânâya gelen müjdelerdir ki, o ihtiyara hakikî huzur ve saadeti tattıracaktır. Çünkü o, asıl vatanı olan ahiret âlemine gitmeye hazırlanmaktadır.

İçtimaî hayatın büyük bir kısmını gençler teşkil eder. Mütecaviz ve hayatları hezeyanla dolu olan gençler hayatı cehennemî bir hâle çevirirler. Öte yandan sahabe gibi hayatlarından nur fışkıran, yüzleri saadet gamzeden, bütün davranışlarıyla Allah'ı hatırlatan, bakışlarında cennet parlayan gençler ise hayatı tamamıyla bir cennet hâline getirirler. Evet, gençler, haşre inanma ile gerçek benliklerini bulacak fakat haşir akidesi ve öldükten sonra dirilme duygusu gönül ve kafalarından sökülüp atıldığı zaman beşerin huzursuzluk kaynağı hâline geleceklerdir. Bugün insanlık huzursuz ise hayatının her safhası çılgınlık ve hezeyanlarla dolu olan gençlikle huzursuzdur. Pedagoglar ve terbiyeciler, buna çare getirelim derlerken, yaptıkları mualecelerle yarayı daha da derinleştirmiş ve onulmaz bir hâle getirmişlerdir. Hâlbuki bu yaranın dermanı, öldükten sonra dirilmeye inanmaktır.

Zira gerçek çözüm, gençliğin atacağı her adımı Allah'a hesap verme inancı içinde atmasını temin etmek ve bu şuur içinde yetiştirmek ile mümkün olacaktır.

Hız. Ömer (radıyallâhu anh) mescide gidiyordu. Önünde hızla mescide doğru koşan bir çocuk gördü. Adımını hızlandırdı, çocuğa yaklaştı ve sordu:

- Ey yavru! Sana namaz farz değil. Niçin böyle heyecanla ve koşa koşa mescide gidiyorsun?

Çocuk sadece şu cevabı verdi:

- Ey mü'minlerin emîri! Dün mahallemizde bir çocuk öldü!..

Çünkü, istikametın medarı ve nokta-i istinadı, sadece ve sadece her şeyin görülüp bilindiği, tespit edildiği ve hesabının hazırlandığı bir güne göre hayatı tanzim etmedir.

Kâinattaki bütün harekât ve hâdisatın küllî irade ile tanzim edilmesine mukabil, insan ise hayatını kendi iradesi ile yönlendirme mecburiyetinde ve mükellefiyetindedir. İşte bu iradenin hakkının eda edilmesi neticesinde de Allah rahmâniyet ve rahîmiyetiyle insana, bütün cismanî arzularına cevap verecek, huri, gılman ve perdedârlarla donatılmış cennetler sunacaktır.

Zira irade, rahmâniyet ve rahîmiyetin cilvesidir. Cennet de rahmâniyet ve rahîmiyetin tezahür etmiş şeklidir. Burada insan, rahmâniyet ve rahîmiyetin muktezası olan iradeyi iyi kullandığı zaman o iradenin semeresini yine rahmâniyet ve rahîmiyetin tezahürü olarak görür.

Evet, hayatın ahirete göre tanzim edilmesi ve sırların açığa çıkacağı günün unutulmaması sayesinde fert, aile ve cemiyet huzura kavuşacak ve hususiyle gençler istikamet bulacak, nizam ve intizam altında yaşayacak ve başkalarının huzurunu ihlâl etmeyeceklerdir.

Sehl b. Sa'd (radıyallâhu anh) anlatıyor: Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelip, günlerdir evine kapanmış ağlayan bir gencin durumunu haber verdiler. İki Cihan Serveri onun evine kadar gitti. İçeriye girince, genç sevinçle yerinden fırladı ve kendisini Allah Resûlü'nün kolları arasına atıverdi. Biraz sonra da ayaklarının dibine yığılıp kaldı. Genç vefat etmişti. Rahmet Nebisinin gözleri yaşardı ve dudaklarından şu inciler döküldü:

جَهَّزُوا صَاحِبَكُمْ فَإِنَّ الْفَرْقَ مِنَ النَّارِ فَلَذَّ كَبِدَهُ
وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ أَعَاذَهُ اللَّهُ مِنْهَا

“Arkadaşınızı techiz edin. Cehennem korkusu onun ödünü kopardı. Nefsim elinde olan Allah’a yemin ederim ki, Allah onu Cehennem’den koruyacaktır.”⁵

وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ۗ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ

“Ama kim Rabbinin makamından, (O’nun huzurunda duracağı demden) korkar ve nefsi kötü heveslerden menederse, (onun için) gidilecek yer Cennet’tir.”⁶

Rabbinin huzuruna çıkıp hesap verme endişesini taşıyan ve bu endişeye göre hayatını düzenleyen insan Rabbinin huzurunda emniyet içindedir. Zira Rahmeti Sonsuz kudsî bir hadiste şu müjdeyi vermektedir:

“İki emniyeti ve iki korkuyu bir arada vermem.”⁷

Burada korkan orada emniyete ermiştir. Bu düsturdan başka gençliğin çılgınlığının önünü alacak bir şey tanıyor musunuz? İnsanı muhafaza edecek bir çember ve bir daire biliyor musunuz? Eğer vereceğiniz cevap menfiyse müspet mânâda bir hâl safhasına girmiş olacaksınız. Bütün terbiyeci ve pedagoglar bu hakikate kulak kesilmeli ve bu düsturu hayata tatbik etmelidirler.

Gençler her şey demektir. Meseleye, bir haksızlık karşısında kükreyen gence bakarak “Gençliği olmayan bir millet mahvudur.” diyen Hz. Ömer’in (radıyallâhu anh) ifadeleri içinde bakacak olursak, âlî duygularla mücehhez bir gençliğin cemiyet hayatının hayatı olduğu hükmüne varırız. Böyle bir millet yeni yeni medeniyetler inşâ etme istidadındadır. Bunun aksi ise hükmün de aksidir. Öyleyse bir milletin

⁵ el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/536; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 1/530.

⁶ Nâziât sûresi, 79/40-41.

⁷ İbn Hibbân, *es-Sahih* 2/406; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 1/483.

yücelmesindeki en mühim faktör gençliktir. Ama ahiret inancıyla dopdolmuş bir gençlik.

Hulâsa, inanan insanlar huzurlu bir dünya inşa edebilecek ve sadece inanan insanlar huzurlu bir hayat yaşama hakkına sahip olacaklardır... Gençlik bir milleti ya yatırır veya kaldırır. Millet gençlikle ya cankeş veya berhayat olur.

Beşerin büyük bir kısmını hastalar, mazlumlar ve musibetzedeler teşkil eder. Haşir akidesinin bunların ruhunda da büyük tesiri vardır.

Hasta, her an kendisine yaklaşan ölüm ve koşarak gittiği kabir karşısında ümidi, sadece o kabri öbür âleme açılan bir hol görmeye bulur. Şayet kabri saadete götüren bir yol ve ebediyete ulaştıran bir vasıta hâlinde görmüyorsa hasta hiçbir zaman mesut olamayacaktır. O, sancularına, baş ve bel ağrılarına, kanser ve kangrenine karşı bununla teselli olur ve ara sıra ensesinde hissettiği Hz. Azrail'in pençesinin ruhunda meydana getirdiği ızdıraba karşı ancak bu inançla karşı koyabilir.

“Evet, ben gidiyorum, beni kimse burada durduramayacaktır... Fakat asıl sıhhatime, ebedî gençliğime kavuşacağım ve herkesin muhakkak döneceği bir yer olan Allah'ın yurduna gidiyorum.” diyerek hastalığını unutup müteselli olacaktır. Onun içindir ki, ehlullah ruhlarını Allah'a teslim ederken, dudaklarında da Dost'a kavuşmanın tebessümü gonca gibi açmış olarak belirmiş ve onlar bu hâliyle ruhlarını teslim etmişlerdir.

Nebiler Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) son anında ellerini Hz. Âişe'nin ellerinden çekiyor ve “Allahım, artık öteleri istiyorum.”⁸ diyordu.

Bir gün evvel de şöyle buyurmuştu:

إِنَّ عَبْدًا خَيْرَهُ اللَّهُ بَيْنَ أَنْ يُؤْتِيَهُ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا

مَا شَاءَ وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ فَاخْتَارَ مَا عِنْدَهُ

⁸ Buḥârî, *fezâilü's-sahâbe* 5, meğâzî 83-84; Müslim, *fezâilü's-sahâbe* 85, selâm 46

“Allah bir kulunu dilediği kadar dünya nimetleri ile kendi yanında olanlar arasında muhayyer bıraktı. Kul, Allah’ın yanında olanı seçti.”⁹

Dünya ile ukbâ arasında muhayyer bırakılan o kul kendisiydi. Meseleyi anlayan sahabi gözyaşlarını tutamamıştı. O elini Hz. Âişe’nin elinden çekiyor ve Refîk-i A’lâ’yı istiyordu.

Aynı şekilde Hz. Ömer gibi bir kamet-i bâlâ da harabede başını yere koyuyor “Allahım, bu mükellefiyeti benim omuzlarımdan al, artık götüremeyeceğim!” diyerek ötelere olan iştiyakını dile getiriyordu.

Bir ahiret inancı, binlerce güzelliğin tecellî edeceği ahiret yurdu ve bunların verâsında da Cemal-i Bâkî’yi görme iştiyak ve arzusuydu ki, onlara bu sözleri söyletiyor ve içlerinde bu arzuyu uyandırıyor.

İrzini, namusunu gaddar zalimin elinden kurtaramamış, intikam hırsıyla yanan, kavru lan mazluma gelince... O, ancak, zalimin yakasını Allah’ın eline vereceği günü ve burada çektiklerine mukabil ahiret yurdunda kendisine bahşedilecek mükâfatları düşünmekle müteselli olur.

Zira mazlum kat’i yen bilir ki, burada yapılan zulümler zalimin yanında kalmayacaktır... Bir mahkeme-i kübrâ açılarak inceden inceye her şey hesaba çekilecek; zalim cezasını, mazlum ise mükâfatını görecektir.

وَكَذَلِكَ أَخَذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخَذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ

“İşte Rabbin, zulmeden şehirleri yakaladığı zaman böyle yakalar. Çünkü O’nun yakalaması, çok acı ve çok çetindir.”¹⁰

Yani Allah, zalim bir kasabayı bir kere yakaladı mı, yaman ve yavuz yakalar. Artık onu iflâh etmez. Evet, mazlum kendini elinden kurtaramadığı zalim ve mütegalibten intikamını ancak bu şekilde alır ve müteselli olur.

⁹ Buhârî, menâkıbü’l-ensâr 45, fezâilü ashâb 3; Müslim, fezâilü’s-sahâbe 2.

¹⁰ Hud sûresi, 11/102.

Musibettede... Semavî veya arzî musibetlere maruz kalmış, bağıını bahçesini dolu vurmuş, sel götürmüş, binası zelzelede başına yıkılmış, kurduğu umran harap olmuş, aile ve yuvası ile derbeder olmuş ve bunlara benzer bütün musibetzedeler de ancak öldükten sonra dirilmeyi düşünmekle teselli bulurlar.

Zira bu inanca göre musibetlerde giden mal sadaka olur, can ise onu şehitlik mertebesine erdirir. İşte bu düşünce ile orada rahat ve huzura kavuşur.

Diğer taraftan aile yuvası, ahirete iman ile cennet köşelerinden bir köşe hâline gelirken, bu iman sökölüp atıldığında cehennem çukurlarından bir çukur oluverir. Çocuk dinî duygu ve yaşayıştan uzak, genç arzu ve hevesleri peşinde, ölümü beklenen hasta ise kendi ızdırapları içinde kıvranır bir vaziyette olan bu hane, daha insanlar içindeyken baykuşların ötmeye başladığı bir harabeden farksızdır. Çehreler abûs, suratlar mahkeme duvarı gibi ve işin daha kötüsü, bunlardan kaçarken kendinden uzaklaşış ve eğlencelerle kendini uyutma zavallılığı... İşte böyle bir haneye saadetin girmesi ancak haşre ve öldükten sonra dirilmeye imanla mümkündür.

Eğer yediden yetmiş herkesi huzurlu etmeyi düşünüyorsanız bütün gönüllere haşir akidesini yerleştirmeye çalışın... Zira o zaman gençler, nizam ve intizam içine girecek, çocuklar haylazlığı bırakacak, yaşlılar Cennet yolcuları olarak saadet içinde yaşayacak ve o hanenin içinde saadet şimşekleri çakmaya başlayacak ve daha ahirete gitmeden ahirete ait mânâlar o hanede terennüm edilecek ve bunların neticesinde de daha dünyada iken Cennet hayatı yaşanır hâle gelecektir.

Şehir ve memleket de insanın büyük bir hanesidir. İçindeki gençleri nefislerine tâbi birer köle, ihtiyarları bedbîn ve karamsar ve zalimlerin de mazlumun iniltisini ney gibi dinlediği bir dünyada huzur olamaz. Böyle bir dünyada şehirler, memleketler, milletler huzursuzdur. Çünkü huzuru getirecek rükünler yerine getirilmemiştir.

Nasıl ki, bir namazın namaz olabilmesi için belli rükünler vardır ve bu rükünlerin huşû içerisinde yerine getirilmesiyle namaz kemalini bulur ve insan namazıyla miracın tatlı tebessümünü dudağında hisseder. Bazen öyle bir an yaşar ki binler sene yaşamaya bedeldir. Aynen bunun gibi memleket ve milletlerin bütünüyle huzurlu olabilmesi için onu meydana getiren cüzlerin, huzurun rükünlerine tam mânâsı ile uygun olması gerekmektedir. İdeal bir şehir ve site, ancak ideal bir sistem ile kurulabilir. Varsın Eflatun “Cumhuriyet”inde bunun hülyasını yaşasın!.. Hayalperest Fârâbî “el-Medinetü’l-Fâzıla”sında bunu çerçevelemeye çalışsın. Bunlar hiçbir zaman bu ideal siteyi tahakkuk ettiremeyeceklerdir. Çünkü onu meydana getiren rükünlerden mahrumdurlar. Evet, hayatta bu huzuru temin edecek en büyük rükün, haşir akidesine inanmak, dünyayı istihkâr edip ahireti intizar edecek şuur ve iz’anı verebilmektir.

Muvazene insanı Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) en mühim icraatından biri de kurduğu dünya nizamını “ahirette hesap verme” akidesine dayandırarak kurmasıdır. Bu hayat bir bakıma ahiretin mukaddimesi, ahirete hazırlayıcı bir tarla ve insan gönlünde ahiret şule ve şem’asının yakılması için verilmiş bir fırsattır. Onun içindir ki, buraya “yevmüddünya”, öbür tarafa da “yevmülâhir” denilmiştir. Bu dünyada yapılanlar, doğacak öbür dünya için yapılmış olacaktır.

İşte Allah Resûlü bütün gönülleri tatmin edecek ve iz’an şulesini yakacak şekilde herkese bu dersi vermiştir.

Gönüller ahiret inancıyla öyle dolmuştur ki sahabe dünyayı istihkâr edip âdeta gözleri dünya namına hiçbir şeyi görmez hâle gelmişti. İşte bir misal: (Mealên takdim ediyorum.)

“Allah Resûlü’nün huzuruna aralarında taksimi gereken bir maldan dolayı mürafaa olmak için iki sahabi geldi. Her ikisi de kendisine daha fazla hak iddia ediyordu. İki Cihan Serveri bunları dinledikten sonra:

- Şimdi sizden biriniz, derdini daha güzel anlatarak beni ikna edip hükmü lehine verdirebilir. Ben de sizin gibi bir beşerim; kimin delili daha mukni olursa ona göre hüküm veririm. Fakat ahirette işin hakikatine göre hüküm verilecektir. Zalim cezasını, mazlum da mükâfatını bütünüyle orada görecektir, deyince her ikisi birden:

- *Yâ Resûlallah! Benim hakkım da onun olsun, ben vazgeçtim, diyorlardı.*

Daha sonra da Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara şu hususu tavsiye buyurdu:

- *Gidip malınızı âdil şekilde taksim edin, sonra da kur'a çekin. Kimin hissesine neresi düşerse payına razı olsun. Karşılıklı olarak birbirinize de hakkınızı helâl edin.*"¹¹

Görüldüğü gibi ahirete iman sayesinde hayat bu şekilde tanzim edilmiş oluyordu. Öyle bir tanzim ki, fert, bir günah işlediğinde kendisini bir direğe bağlıyor, affına ferman gelinceye kadar kendisini bu şekilde cezalandırmış oluyordu. Mesele o kadar ciddî ele alınıyordu ki, işlenen günahın ancak şehadet kanıyla temizleneceğine inanan sahabi tereddütsüz canını Allah yolunda feda ediyor ve şehadet şerbetini içmek için akıttığı kanıyla ötelere tertemiz olarak gitmeye çalışıyordu.

Sa'd b. Rebi (radiyallâhu anh) Uhud'un eteğinde ruhunu Allah'a teslim edeceği sırada Allah Resûlü'nden selâm getirdiğini söyleyen Muhammed b. Mesleme'nin fısıltılarını duyuyordu.¹² Buna karşılık Sa'd b. Rebi de:

*"Allah Resûlü'ne benden selâm söyle. Vallahi, Uhud'un arkasında Cennet'in kokusunu duyuyorum!.."*¹³ diyordu.

Evet, insana ölüm anında dahi bu saadeti tattırabilecek olan ahirete imandan başka ne olabilir? Beşerî hangi imkân, ferde, aileye ve cemiyete bu saadeti takdim edebilir?

¹¹ Müslim, *akdiye* 5; Ebû Dâvûd, *akdiye* 7.

¹² Muvatta, *cihâd* 41; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 3/523.

¹³ el-Hâkim, *el-Müstedrek* 3/221.

Şimdi, kâinatın medar-ı iftiharını Yüce Nebi'nin ümmetini haşır inancı noktasında nasıl eğittiğini bir parça anlayabilmek için onun fem-i mübarekenden çıkan inci mercanlardan birkaç numune verelim.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyuruyor:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ تُحْشَرُونَ إِلَى اللَّهِ خِفَاءً غُرًّا أَلَا وَإِنَّ أَوَّلَ
الْخَلَائِقِ يُكْسَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِبْرَاهِيمَ أَلَا وَإِنَّهُ يُجَاءُ بِرِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي
فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ السَّمَاءِ فَأَقُولُ يَا رَبِّ أَصِيْحَابِي فَيَقَالُ إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا
أَحْدَثُوا بَعْدَكَ فَأَقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ: ﴿وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا
دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
شَهِيدٌ ۖ إِنَّ تَعْدِبَهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾

“Ey insanlar! Sizler yalın ayak, çıplak ve sünnetsiz olarak haşrolacaksınız.” Zerrat-ı asliyeniz, ervah ve eşbahınızla yeniden dirileceksiniz. Hem cismanî hem ruhanî bir haşre mazhar olacaksınız. Vicdanınızda duyup kendisini göremediğiniz Cennet’i; bunun da ötesinde cilvelerini müşâhede edip hakikatine eremediğiniz Mevlâ’yı görmek için haşrolacaksınız. Allah Resûlü devamla: “Dikkat edin! Ahirette ilk defa elbise giydirilecek Hz. İbrahim’dir. Dikkat edin! O gün ümmetimden birtakım insanlar sol taraflarından yakalanmış olarak getirilir. Ben: ‘Yâ Rabbi! Bunlar benim ashabım!..’ derim. Cenâb-ı Hak bana hitaben: ‘Yâ Muhammed! Bilmiyorsun onlar senden sonra neler işlediler.’ der. Ben de artık salih kul Hz. İsa gibi derim: ‘Aralarında bulunduğum müddetçe onlar hakkında şahittim, beni aralarından aldığında onları Sen gözlüyordun. Sen her şeye şahitsin. Onlara azap edersen doğrusu onlar Senin kulların, onları bağışlarsan güçlü olan, Hakîm olan şüphesiz ancak Sensin!.’¹⁴¹⁵

¹⁴ Mâide sûresi, 5/117-118.

¹⁵ Buhârî, enbiyâ 8, 48, tefsîru sûre (5) 14, 15, (21) 2, rikak 45; Müslim, cennet 58.

Taberânî'nin Hz. Enes (radiyallâhu anh) tarikiyle rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor:

لَمْ يَلْقَ ابْنُ آدَمَ شَيْئًا مُنْذُ خَلَقَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَشَدَّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ثُمَّ إِنَّ الْمَوْتَ أَهْوَنُ مِمَّا بَعْدَهُ وَإِنَّهُمْ لَيَلْقَوْنَ مِنْ هَوْلِ ذَلِكَ الْيَوْمِ شِدَّةً حَتَّى يُلْجِمَهُمُ الْعَرَقُ حَتَّى إِنْ السُّمْنُ لَوْ أُجْرِبَتْ فِيهِ لَجَرَتْ

“Âdemođlu Allah onu yarattığından bu yana ölümden daha şiddetli bir hâdiseyle karşılaşmamıştır. Sonra ölüm, ölümden sonrakilere nazaran daha hafif gelir. O gün öyle bir şiddetle karşılaşılır ki, çenelerine kadar terlerler. Âdeta ter, onların çenelerine gem gibi olur. Öyle ki o ter denizinde istense gemiler bile yüzdürülebilir.”¹⁶

Buhârî ve Müslim'in Ebû Hüreyre'den (radiyallâhu anh) rivayet ettikleri şu hadis yukarıdaki hadisi biraz daha tafsil eder mahiyettedir. Allah Resûlü şöyle ferman ediyor:

يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى ثَلَاثِ طَوَائِقَ رَاغِبِينَ رَاهِبِينَ وَاثْنَانِ عَلَى بَعِيرٍ وَثَلَاثَةَ عَلَى بَعِيرٍ وَأَرْبَعَةَ عَلَى بَعِيرٍ وَعَشْرَةَ عَلَى بَعِيرٍ وَتَحْشُرُ بَقِيَّتَهُمُ النَّارُ تَقْبِيلَ مَعَهُمْ حَيْثُ قَالُوا وَتَبَيْتُ مَعَهُمْ حَيْثُ بَاتُوا وَتُضْبِحُ مَعَهُمْ حَيْثُ أَصْبَحُوا وَتُمْسِي مَعَهُمْ حَيْثُ أَمْسُوا

“İnsanlar (kıyamet gününde) üç hâl üzere haşrolurlar. Bunlardan birinci sınıf; dünyada hafif ve recâ muvazenesini kurmuş insanlardır...” İçleri her an Allah ile dolup taşan ve işlerini ahirette hesap verme şuur ve idrakine göre ayarlayanlardır. En ümitsiz hâdiseler karşısında dahi Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinden ümitvar olanlardır. Alabildiğine Allah'tan korkmalarına rağmen

¹⁶ et-Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat 2/277.

küfrün bir şîârı olan ye'se ve ümitsizliğe düşmeyenlerdir. Ve böylece rağbet ve rehbet içinde hayatlarını geçirenlerdir.

“Diğer ikinci sınıf; Cennet’e girebilmek için iki, üç, dört... ve on kişi bir bineğe binmiş olanlardır...” Bir hayvanın üzerine bu kadar kişi binerek düşse kalka Cenâb-ı Hakk’ın huzuruna gitmeye çalışmaktadırlar. Burada düşse kalka gittikleri, mâsiyet ve günahlarla yüzüstü düştükleri gibi orada da düşse kalka gideceklerdir.

“Üçüncü sınıfa gelince, onları Cehennem sevk edecektir (Cehennem’in içinden gelen kıvılcımlara göre mecburi istikamet takip edecekler). Onlar kuşluk uykusuna yatmak isteseler Cehennem onlarla kaylûle yapar, ne zaman geceleseler Cehennem onlarla beraber geceler, ne zaman sabahlasalar Cehennem onlarla beraber sabahlar. Ve yine ne zaman akşamı idrak etse-ler Cehennem de onlarla beraber akşama girer...”¹⁷

Çünkü onlar ruh ve vicdanlarında Cehennem’in çekirdeğini böyle taşıdılar. Cehennem’in çekirdeğiyle geceleyip onunla sabahladılar. Binaenaleyh nasıl yaşadılarsa öyle muamele görecekler. O çekirdek bir ağaç hâlinde neşv ü nemâ bulacak ve yakalarını bırakmayacak.

İşte bunlar ve bunlara benzer dersler ile Allah Resûlü ümmetini ciddî bir ahiret şuuru içinde yetiştiriyor ve bilhassa kendi devrinde sahabe, perdenin verâsında bütün dehşetiyle Cehennem’i ve bütün debdebesiyle Cennet’i müşâhede eder bir hava içinde hareket ediyordu.

Evet, hayatı istikamet ve faziletlerle geçirmenin tek çaresi bu edep ile edeplenmek ve ahiret hayatını dünyada ahlâk hâline getirmektir. Yoksa ahirete imanı olmayan fertlerde ve bu fertlerin meydana getirdiği cemiyetlerde fazilet ve istikamet düşünülemez. Eğer onlarda da faziletten bir iz görülüyorsa, bu sadece insanlık fitratının cevherine ve çekirdeğine

¹⁷ Buhârî, rikak 45; Müslim, cennet 59.

Cenâb-ı Hak tarafından yerleştirilmiş olan fazilettir. Fıtrata yerleştirilmiş olduğundan dolayı da aksini yapmaları mümkün değildir. Bu imkânsızlıktır ki, onları böyle faziletli işler yapmaya zorlamıştır. Bu ise hiçbir zaman çalışmak ve kazanmakla elde edilen fazilet seviyesinde değildir.

KUR'ÂN-I KERİM'İN HAŞRİ İSPAT METODU

Kıyametin vukû bulacağı hususunda hiç kimsenin tereddüdü yoktur. Hatta günümüzün müspet ilmi ve ilim adamları da bu mevzuda ittifak hâlinededirler. Ancak onlar bu gerçeği çok uzun bir zaman sonra beklemektedirler. Hâlbuki fevkalâde hâdiseler o kadar çoktur ki, bunlardan birisiyle kıyamet kopabilir.

Meselâ, bidayette dünyadan koptuğu kabul edilen “Ay” neticede anasının sinesine dönmek istese işte dünya, atomik kanunlar içinde müthiş bir infilaka maruz kalır... Ve kıyamet kopuverir.

Bir hadis-i şerifte وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ إِذَا وَقَبَ ayetinin tefsiri münasebetiyle غَاسِقٍ 'i “Ay” ile anlatan Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hz. Âişe'ye (radiyallâhu anhâ) “Ay”ı göstermiş ve: يَا عَائِشَةُ اسْتَعِذِي بِاللَّهِ “Yâ Âişe! Şu zulmetle bürüyen ayın şerrinden Allah'a sığın!” buyurmuştur.¹⁸

Ondandır ki, ehlullah rüyada ay görmeyi şerre, güneş görmeyi ise hayra alâmet sayar ve öyle tabir ederler.

Bir kuyruklu yıldız gelip küre-i arza çarpıp kıyameti koparabilir. Veya yanlış bir atom denemesi bu kıyametin kopmasına sebep olabilir. Zâhirî sebep ne olursa olsun bütün bunların ardında sebepleri elinde tutan Zât, sûra üfleme emrini verecek ve kıyameti koparacaktır.

¹⁸ Tirmizî, *tefsîru sûre* (113, 114) 1; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/215, 237, 252.

Kur'ân-ı Kerim, bizim tespit edebildiğimize göre, öldükten sonra dirilme hakikatini iki grupta toplamıştır.

Birincisi: Kıyas-ı temsilî,

İkincisi: Nazîrini gösterme metodu.

Kur'ân bu iki şikkı ele alırken bir makro âlemden, âfâkî delillerle haşrin meydana geleceğini, bir de normo (enfûsî) dediğimiz âlemden bunu anlatırken mikro âleme de inerek haşri ispat ediyor. Ayrıca Kur'ân-ı Kerim makro ve mikro âlemi birden ele alarak meseleyi anlatır ki, biz buna “âlemşümul delil” de diyebiliriz. Bu son kısımda ise mutlak yaratılış nazara verilir.

Şimdi bütün bu kısımları sırasıyla arz etmeye çalışalım:

Kur'ân-ı Kerim, kıyas-ı temsilî usûlüyle makro âlemden misaller vermek suretiyle haşri ispat ediyor:

اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ
الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى يُدَبِّرُ الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ
لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ

“Allah odur ki gökleri, görebileceğiniz bir direk olmadan yükseltti, sonra Arş üzerine istiva etti (bütün mülkünün, bütün yaratıklarının tahtına, yani yönetimine hâkim oldu, her şeyi düzenleyip yönetti), güneşi ve ayı iradesine boyun eğdirdi. Hepsi belli bir süre için akıp gitmektedir. (Yaratma) iş(ini) düzenler, âyetleri açıklar ki, Rabbinizle karşılaşacağınıza kesin olarak inanasınız.”¹⁹

Haşirle insanları yeniden diriltecek olan Cenâb-ı Hak semayı direksiz olarak tutmakta, koyduğu nizam ve intizam sayesinde de yıldızlar seyr ve seyahatlerine devam edebilmektedir. Siz bu muhteşem semanın direksiz bir şekilde hareket hâlinde

¹⁹ Ra'd sûresi, 13/2.

olduğunu ve kendisinde hiçbir füturun müşâhede edilmediğini görüyorsunuz. Semayı böyle direksiz yükselttikten sonra Allah, Arş'a istiva buyuruyor ve hükmünü oradan infaz ediyor. Sonra da güneş ve ayı teshir edip âdeta istifade etme, faydalanma zimamlarını sizin elinize veriyor. Her şeyi bir hesapla yapıyor ve böylece size sonsuz ilminden hikmet pırıltıları gösteriyor.

Evet, gökte ve yerde olan bütün işleri düzenleyen, her şeyin alnında kudret mührünü gösteren Allah size haşri vaad ediyor; tafsil ettiği âyetleriyle size güç ve kuvvetini gösteriyor. Belki bütün bunları düşünür, tedebbür eder ve bir gün O'na kavuşacağınıza hakkalyakîn inanırsınız.

Gerçekte, biz ahirete inanırken, bütün rubûbiyet ve şuûnatiyla Kendisini gösteren ve hissettiren bir Allah'ın haşri dediği şekilde var edeceğine inanıyoruz:

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ كَمَا بَدَأْنَا
أَوَّلَ خَلْقِ نُعِيدُهُ وَغَدًّا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ

“O gün göğü, kitapları dürer gibi (toplarız). İlk yaratmaya nasıl başladıysa onu, yine öyle çevirir (yok eder)iz. Üzerimize söz; Biz bunu mutlaka yapacağız.”²⁰

Semayı bir kitap gibi dürer ve bugünkü mahiyetinden uzaklaştırırız. Hareket ve hararet kalmaz, bir duraklama ve bir donma baş gösterir. Mahfazasından çıkarıp enzârınıza arz ettiğimiz kâinat kitabını kapatıp, evvelce olduğu gibi yine mahfazasına koyarız. Bütün mükevvenat bidayette nasılsa o hâle döner. İlkinde sebeplerin sukut etmesi gibi bu ikinci yaratılıştaki da sebepler sukut edecek ve kitabı dürdüğümüz gibi tekrar açacak ve zerrati yeniden yaratacağız.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَعْجِبْ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ
عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ بَلَىٰ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

²⁰ Enbiyâ sûresi, 21/104.

“Gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de kâdir olduğunu görmüyorlar mı? Evet, O, her şeye kadîrdir.”²¹

Gökleri ve yeri yaratıp bir sistem içinde vaz'eden ve bundan asla yorulup usanmayan bir Allah, ölüleri tekrar diriltmeye kâdir değil mi? Nazar-ı ibretle baksanız, her hâdisenin verâsında “Allah!” diyeceksiniz. O Allah ki asla yorulmaz ve dinlenme ihtiyacı duymaz. Başka bir âyette bu husus:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ

“Andolsun, Biz gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık, Bize hiçbir yorgunluk dokunmadı.”²² şeklinde anlatılır.

İşte böyle bir Allah, ölüleri yeniden diriltmeye muktedir değil midir?

Kıyas-ı temsili, Kur'ân'ın bir istidlâl metodudur. Bu içinde yaşadığımız âlemi nazara vererek, Allah'ın hallâkiyetini göstermek suretiyle, yeniden böyle bir âlemi yaratacağına zihinleri kabule hazırlamaktır. Bu metot sayesinde insanın haşre olan inancı kat kat pekişir.

أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ

“Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratmaya kâdir değil midir? Elbette kâdirdir! O, çok bilen yaratıcıdır.”²³

أَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ السَّمَاءُ بَنِيهَا

“Sizi yaratmak mı zor, göğü yaratmak mı? Ki onu Allah, bina edip yükseltmiştir.”²⁴

²¹ Ahkâf sûresi, 46/33.

²² Kâf sûresi, 50/38.

²³ Yâsin sûresi, 36/81.

²⁴ Nâziât sûresi, 79/27.

Sizin yaratılmanız mı, yoksa cin ve insi havi bütün sistemlerin yaratılması mı zor? Kâinat sarayını kuran Allah, Cennet'te sizin için daha küçük saraylar inşâ ve icat edemez mi?

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ
إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتِ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Onun âyetlerinden biri de (şudur): Sen, toprağı, boynu bükük (kupkuru) görürsün. Onun üzerine suyu döktüğümüz zaman titreşir ve kabarır. Onu dirilten (Allah), elbette ölüleri de diriltir. O, her şeye kadîrdir.”²⁵

Siz yeri; haşyet içinde, bitmiş tükenmiş; saygıyla Allah’a boyun bükmüş bir insan gibi, O’ndan medet ister gördüğünüz bir anda, semadan yağmur indirdik. Sonra bir ihtizaz ve hareket başladı. Yerin altındaki tohumcuklar, rüşeymler başlarını çıkardı. Yeryüzü bir yeşillik ve çemenzâr hâline geldi. İşte her baharda yeri böyle dirilten Allah, ölüleri de aynı şekilde diriltecektir. Şu kadar nebatatın haşrini her baharda size gösteren Allah ölüleri ihyâ edip diriltecektir.

Evet, Allah ölüm uykusuna yatan bir sürü hevâmm ve haşararı, ölmüş kupkuru ağaçları bahar mevsiminde yeniden dirilttiği gibi sizi de, hazan mevsiminiz olan ölümle toprağa düştükten sonra bir gün gelecek tekrar diriltecektir.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبُعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِمَّنْ
نُطِفَةٍ ثُمَّ مِمَّنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِمَّنْ مُضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُّخَلَّقَةٍ لِّنَّبِّينَ لَكُمْ وَنُقُرُّ فِي
الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِيَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ
وَمِنْكُمْ مَّنْ يُتَوَفَّىٰ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْدَلِ الْعُمْرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ
شَيْئًا وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأُنْبِتَتْ

مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ

²⁵ Fussilet sûresi, 41/39.

“Ey insanlar, eğer öldükten sonra dirilmekten kuşkuda iseniz (bilin ki) Biz sizi (önce) topraktan, sonra nutfe (sperma)dan, sonra alaka (embriyo)dan, sonra yaratılışı belli belirsiz bir çiğnem et parçasından yarattık ki, size (kudretimizi) açıkça gösterelim. Dilediğimizi belirtilmiş bir süreye kadar rahimlerde tutuyoruz, sonra sizi bir bebek olarak çıkarıyoruz. Sonra güç (ve kabiliyet)inize ermeniz için (sizi büyütüyoruz). İçinizden kimi (henüz çocukken) öldürülüyor, kimi de ömrün en kötü çağına (ihtiyarlığa) itiliyor ki, bilirken bir şey bilmez hâle gelsin (çocukluğundaki gibi vücutça ve akılca güçsüz bir duruma düşsün). Yeri de kurumuş, ölmüş görürsün. Fakat Biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman titreşir, kabarı ve her güzel çiftten bitirir.”²⁶

Âyetin son kısmında da belirtildiği üzere siz yeryüzünü hiçbir şey bitirmesi mümkün olmayan, yanmış kül gibi görürsünüz. Semadan yağmuru sağanak sağanak indirdiğimizde bir ihtizaz, bir hareket başlar. Ve derken bitkiler boy atar. Allah, içinizi açacak manzaraları, her şeyden çift çift yaratmak suretiyle nazarınıza takdim buyurur.

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتٰى وَاَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ

“Bu böyledir. Çünkü Allah, tek gerçektir. (Her şey O’nunla varlık kazanır) ve O, ölüleri diriltir ve O, her şeyi yapabilir.”²⁷

Bütün bu gördüğünüz şeyler doğrudur. Çünkü Allah’tandır. İşte ölüleri diriltecek olan da O’dur. Ve O, her şeye kâdirdir. Başınızın üzerinde dönüp duran binlerce hâdiseyi tedbir ve idare eden Allah (celle celâluhu) tecellileriyle size, her şeye kâdir olduğunu göstermiş oluyor.

وَاَنَّ السَّاعَةَ اَتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيْهَا وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُوْرِ

“Ve (çünkü) o (kıyamet) saat(i) mutlaka gelecektir, onda şüphe yoktur. Ve Allah, kabirlerde olanları diriltecektir.”²⁸

²⁶ Hac sûresi, 22/5.

²⁷ Hac sûresi, 22/6.

²⁸ Hac sûresi, 22/7.

Görüldüğü gibi kıyamet mutlaka gelecek, bunda şüphe yoktur. Ve Allah, bütün ölüleri diriltecektir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Cenâb-ı Hak bütün bu âyetlerde haşrin nazîrini evvelâ yeryüzünde gösterdi. Bütün bu bahar hâk ile yeksân olduktan ve toprağa gömülen tohumlar çürüdükten sonra, Cenâb-ı Hak onları ikinci bir baharda yeniden nasıl diriltiyor; aynen öyle de kabirlerde çürüyen insanı da ikinci bir bahar olan haşir günü tekrar diriltecektir.

Bu açıdan mesele ister bir filozof, isterse bir çoban zaviyesinden ele alınsın; Kur'ân'ın bu ikna metodundan daha üstünü gösterilemez. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mevzu ile alâkalı hadisleri de dahil, bütün söylenenler sadece Kur'ân-ı Kerim'in anlattıklarının tafsil ve tefsirinden ibarettir.

Kur'ân-ı Kerim haşr-i âzamı enfüsî delillerle ispat ederken nazarlarımızı normo âleme çevirerek meseleye şu misallerle açıklık kazandırmaktadır:

كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ

“İlkin sizi yarattığı gibi yine O’na döneceksiniz.”²⁹

Başta sizi topraktan, nutfeden, kan pıhtısından ve bir çiğnem etten yarattığı gibi, tekrar sizin aslî atomlarınızı bir araya getirip terkip yapacak ve sizi yeniden yaratacaktır.

أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانَ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ۖ وَصَرَبَ لَنَا
مَثَلًا ۖ وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ۗ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي
أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ

“İnsan, Bizim kendisini bir nutfe (sperma)’dan yarattığımızı zı görmedi mi ki, şimdi apaçık bir hasım kesildi?”

Kendi yaratılışını unutarak Bize bir mesel verdi: ‘Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?’ dedi.

²⁹ A'râf sûresi, 7/29.

De ki: 'Onları ilk defa yaratan diriltecek. O, her yaratmayı bilir.' ”³⁰

İlk devrin kâfiri de yirminci asrın müntezi kâfiri de aynı şeyi söylüyor: Kül hâline gelmiş bu kemikleri kim diriltecek?

Kur'ân onlara cevap veriyor: “Hayatı bidâyette kim vermişse, yine o diriltecektir.”

اللّٰهِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقَدُونَ

“O ki size yeşil ağaçtan ateş yaptı da siz ondan yakıyorsunuz.”³¹

O Allah ki (celle celâluhu) damla damla içinden su damlayan ağaçtan ateş çıkarıyor. Hâlbuki “İki zıt yan yana gelmez, bir arada toplanmaz.” prensibi muhkem bir kaidedir. Kudreti Sonsuz iki zıddı bir arada cem ediyor. Arabın bildiği merh ve afar ağaçlarından damla damla su damlarken sürtüldüğünde ateş çıkarır. İşte böylece kudretini gösteren Allah (celle celâluhu) hayata zıt gibi görünen çürümüş kemiklerle hayata cem eder ve insanı ikinci bir hayatla diriltir, ihyâ eder.

Kur'ân-ı Kerim aynı usûlle en küçük atom parça ve parçacıklarından müteşekkil mikro âlemi de nazarıma verip haşri ispat eder:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبُعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِنَبِّئَنَّ لَكُمْ وَنُعَظُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّىٰ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْدَلِ الْعُمْرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَىٰ الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ

³⁰ Yâsîn sûresi, 36/77-79.

³¹ Yâsîn sûresi, 36/80.

“Ey insanlar eğer öldükten sonra dirilmekten kuşkuda iseniz (bilin ki) Biz sizi (önce) topraktan, sonra nutfe (sperma)dan, sonra alaka (embriyo)dan, sonra yaratılışı belli belirsiz bir çiğnem et parçasından yarattık ki, size (kudretimizi) açıkça göstereyim. Dilediğimizi belirtilmiş bir süreye kadar rahimlerde tutuyoruz, sonra sizi bir bebek olarak çıkarıyoruz. Sonra güç (ve kabiliyetler)inize ermeniz için(sizi büyütüyoruz.) İcinizden kimi (henüz çocukken) öldürülüyor, kimi de ömrün en kötü çağına (ihtiyarlığa) itiliyor ki, bilirken bir şey bilmez hâle gelsin (çocukluğundaki gibi vücutça ve akılca güçsüz bir duruma düşsün). Yeri de kurumuş, ölmüş görürsün. Fakat Biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman titreşir, kabarıp ve her güzel çiftten bitirir.”³²

Eğer haşirden şüpheniz varsa, mahiyetinizde cereyan eden hâdiseye bakıp, şu enfüsî delili tetkik edin:

Allah (celle celâluhu) başlangıçta sizi topraktan yarattı. Mahiyet-i asliyeniz yeryüzünden alınan birtakım elementlerden ibarettir. Sonra karıştırılarak bir protein çorbası yapılmıştır. Bir kademe sonra yani canlılık seviyesine gelince mahiyetiniz bir damla su oldu. Hem de hor ve hakir bir su... Daha sonra bir kan pıhtısı ve derken şekilli veya şekilsiz bir çiğnem et... Bu hâle geldikten sonra artık ya yaratılır veya yaratılmazsınız. Ya bir düşük olarak düşer gider ya da ahsen-i takvîm sırrına mazhar bir insan olmanız için mahiyetinizde bulunan tohumunuza göre bir hüviyete irca olunursunuz. Sonra onları dilediğimiz kadar ana rahminde tutarız. Bazen çocuk 3-4 aylıkken düşer, bazen altı, bazen dokuz aylıkken dünyaya gelir.

Terütaze bir çocuk hâline getirdiğimiz sizler, daha sonra da tam kıvamına, işe yarar hâle gelebilmeniz için belli bir noktaya varmaya çalışırsınız. Kiminiz vefat eder, müntehasa ulaşamaz. Kiminiz de erzel-i ömre gider dayanırsınız. Belinizin, ayaklarınızın ağrıyıp başınızın büküleceği, ihtiyarlığın sizleri

³² Hac sûresi, 22/5.

mağlup edip saçlarınızın ağaracağı erzel bir hayata maruz bırakılırsınız. O hâle getirilirsiniz ki, her şey olduktan sonra hiçbir şey olmadığınızı anlayasınız. Çocukluktan başlar ve nihayet sakallı bir çocuk olarak göçüp gidersiniz.

أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى ۖ أَلَمْ يَكْ نُطْفَعًا مِنْ مَنِيِّ يُمْنِي ۖ ثُمَّ كَانَ
عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّى ۖ فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى ۗ أَلَيْسَ ذَلِكَ
بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ

“İnsan, başıboş bırakılacağını mı sanır? Kendisi dökülen meniden bir nutfe (sperma) değil miydi? Sonra kan pıhtısı oldu da (Rabb’i onu) yarattı, ona şekil verdi. Ondan iki çifti; erkeği ve dişiye var etti. Şimdi bun(ları yapan Allah)ın, ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi?”³³

Sizi belli kademelerden ve merhalelerden geçirip bu hâle irca eden Allah, ölüleri diriltmeye kâdir değil mi?

Görüldüğü gibi Kur'ân-ı Kerim haşir meselesini başka hiçbir delile ihtiyaç bırakmayacak şekilde, kendine has aklilik ve mantıklilikle ispat etmiş oluyor. Kur'ân âyetlerinin hemen üçte birisi bu hakikatlerden bahseder. Biz yukarıda zikrettiklerimizle bu mevzuda sadece bir fikir vermiş oluyoruz. Zaten bundan sonra söyleyeceklerimiz de, bu âyetlerin tefsir ve tafsilinden ibaret olacaktır.

Fikir, düşünce, his, duygu, insan, insanlık ve bütün bunlara bağlı niyet, amel ve aksiyonlar, bu dünyadan sel gibi akar. Ve nihayet akış mecrasının mahiyetine göre bir havuzda toplanıverir. Burada bizler herhangi bir mükâfat ve mücazat görmüyoruz. Nice zalimler, cebbarlar ve firavunlara taş çıkartacak kimseler bu dünyada hiçbir cezaya, ikâba maruz kalmadan; başı, beli, dişi ağrımadan; ceberûtu, hodfuruşluğu yanına âdeta kâr kalarak öbür âleme gitmiştir. Aynen bunlar

³³ Kıyâmet sûresi, 75/36-40.

gibi binbir musibete maruz binbir belânın cenderesinden geçmiş, bin bir musibet başında değirmen taşı gibi çevrilmiş kimseler de bu dünyadan oldukça mazlum, mağdur olarak diğer âleme göçmüşlerdir.

Zalimin, kendine göre düşünce ve hesapları, mazlumun da yine kendine göre büyük farklılık arz eden niyet ve düşünceleri vardır.

İşte bir çağlayan gibi akan birbirine tamamen zıt bu iki mecra diğer dünyada bir havuza dolan sular misali temerküz edecek, bu dünyadaki hâl ve hareketlerinin muhasebesi için Cenâb-ı Celle ve A'lâ'nın karşısında sıraya dizileceklerdir. Yapılan muhasebe neticesinde mazlum, dünyada iken varlığına kendi varlığı gibi inanmış olduğu Cennet'e, zalim ise içinde bulunmayı aklının ucundan bile geçirmemiş olduğu Cehennem'e bir çöp yığını gibi atılacaktır.

Bu dünyada yapılmamış olan ebrâr ve eşrârın temyizini öte tarafta Âdil-i Mutlak olan Allah yapacak, eşrâr ve zalimler güruhuna:

وَأَمَّا زُورًا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ

“Ey suçlular, bugün şöyle ayrılın (bakayım!)”³⁴ şeklinde hitap edecektir. İşte bu mahiyetteki tefrik ve temyiz, muamele yönüyle bu dünyada yapılmamaktadır. Hâlbuki, diğer eşya arasında, iyi kötünden, güzel çirkinden, kemal noksandan burada ayrılmaktadır. İnsan gibi, kâinatın enmûzeci ve özü olan bir varlığın kaideden istisna edilmesi düşünülemez. Burada olmuyor, demek başka bir âlemde olacaktır.

Tohum yere atılıyor, çürüyor ve bittiği yerde yeni bir hayat başlıyor. Ağaç dal budak salıp semalara ser çekiyor. Yapraklarla süslenip, meyvelerle donatılıyor. Daha sonra da her şeyini döküp kupkuru bir kemik hâline geliyor. Fakat yeni bir baharda

³⁴ Yâsîn sûresi, 36/59.

tekrar süslenip kendisini sizin nazarınıza arz ediyor. Bütün hevâm ve haşerat sonbaharda kış uykusuna girip, ölüm gibi bir hâle maruz kalıyor. İkinci bir baharda yeniden haşr ve neşre tâbi tutuluyor. Bütün varlıklarda cereyan eden bu kanundan insanın müstesna tutulmasına nasıl ihtimal verilebilir? Onun da bir baharı, bir kışı ve ikinci bir baharı vardır. Zira o da bir tohumdan meydana gelmiş, bir ağaç gibi olgunlaşmış, fikir, sır, hafî gibi meyveler vermiştir. Daha sonra da hiçbir şeye yaramaz hâle gelmiştir. Bir tohum gibi yeniden toprağa düşmüştür. Ve şimdi ikinci bir baharını beklemektedir. Mevsim geldiği ve sûr'a üflendiğinde o da tahakkuk edecektir.

KÂİNATTA GÖRÜLEN UMUMÎ HİKMET

Kâinatta her şeyi kuşatan bir hikmet müşâhede ediyoruz. Her şeyde bir fayda, maslahat ve gaye gözetilmiştir. Materyalistler, ille-i gaiye denilen hikmeti inkâr ederek Cenâb-ı Hakk'ın icraatının makul olmadığını söylerler. Hâlbuki O, şundan dolayı şunu yapmak mecburiyetinden müstağnidir.

“O’na, bir kimse cebriyle bir iş işletemez asla.

Ne kim kendi murad eder, vücuda gelir billah.”

Yani, meşîeti neye taalluk ederse o olur.

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ

“Âlemlerin Rabb’i Allah dilemedikçe siz bir şey dileyemezsiniz”³⁵ Ve insan O’nun dilediğinden başkasını da dileyemez. Zira O, mutlak hâkimdir. Fakat yarattığı her şeyde bir de hikmet gözetmiştir.

İnsan bir an için nazar etse, kendisindeki birtakım hikmet ve maslahat mânâlarının tebessümkâr vaziyetinin hemen ortaya çıktığını görecektir. Onu bir bütün hâlinde taazzuv ettiren unsurlar teker teker ele alındığında, görülecektir ki, ona yerleşen bir atom dahi lüzumsuz ve abes değildir.

Büyük bir insan olan kâinat da, böyle hikmetlerle donatılmıştır. Öyle ki bütün bu mevcudatta sinek kanadı kadar dahi bir mânâsızlık bulunamaz. Bize faydasız gibi görünen, kıpırdamadan

³⁵ İnsan sûresi, 76/30.

duran bir ağaç yaprağında bile bilemediğimiz nice faydalar gizlidir. Gerçi bunları böyle yaratmaya Cenâb-ı Hak mecbur değildir, fakat O'nun Hakîm ismi bunu iktiza etmektedir.

Evet, makro âlemden normo âleme, oradan da mikro âleme kadar bütün bir âlemi kuşatan hikmet ve maslahat müşâhede edilmektedir. Bütün bu âlemler içinde en mükerrem varlık, en seçkin yaratık olma liyakatine sahip insan, bu dünyada sadece maddî ve cesede ait yönüyle binlerce hikmetle serfiraz olmuşken yalnız üç-beş günlük dünya için gelmiş ve bir daha dirilmemek üzere ölüme mahkûm bir zavallı olamaz.

Maddî yönüyle dahi bu dünya onu tatmin edip cevap vermezken, hayal ve bekâ arzusu gibi kâinatı kuşatacak istidat ve kabiliyetlerine şu geçici dünyanın cevap vermesi düşünülemez. İnsanda hiçbir duygunun boş ve abes yaratılmadığını başta kabul ettiğimize göre, bu bekâ, ebedî yaşama duygu ve arzularının bu dünyada karşılığını göremeyen insan elbette, kendisine bir hikmete mebni olarak verilen bu duygularının karşılığını başka bir âlemde görecektir.

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ۞ فَتَعَالَى
اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ

“Bizim sizi boş yere, bir oyun ve eğlence olarak yarattığımızı ve sizin Bize döndürülüp getirilmeyeceğinizi mi sandınız?

Hak padişah olan Allah, pek yücedir. O'ndan başka tanrı yoktur. O, (bütün kâinatı kuşatan, kâinatın hayat kaynağı olan) kerim Arş'ın sahibidir.”³⁶

Siz abes mi yaratıldığınızı zannediyorsunuz? Allah'a döndürülmeyeceğinizi mi düşünüyorsunuz? Müteâl ve mübarek olan Allah böyle bir fiilden çok münezzeh ve mukaddestir. Sizi buraya getirip serfiraz eden, maddî cesedinizin bütün arzularını veren, kâinatta cereyan eden hâdiselere göre en

³⁶ Mü'minûn sûresi, 23/115, 116.

küçük varlığın en küçük arzusunu yerine getiren Allah (celle celâluhu) elbette sizin en büyük arzunuz olan “bekâ” arzusunu yerine getirecek ve sizin için ebedî bir âlem açacaktır.

Nebiler Nebisi saadet meclisinde oturuyordu. Mescide bir esir grubu getirildi. O sırada Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kadının yana yakıla bir şeyler aradığını gördü. Kadın yakaladığı her çocuğu sinesine basıyor, kokluyor sonra bırakıyordu. Sonra kendi yavrusunu buldu, bağrına bastı. Doyma bilmeden onu öpüyor, kokluyor, tekrar bağrına basıyordu. Allah Resûlü bu manzara karşısında iyice doldu. Hıçkıra hıçkıra ağlayarak parmağıyla yanındakilere bu kadını gösterdi ve: “*Şu kadını görüyor musunuz?*” dedi. Sahabe cevap verdi: “Evet yâ Resûlallah!” Allah Resûlü tekrar: “*Bu kadın şu kucağındaki çocuğunu cehenneme atar mı?*” diye sordu. Sahabe “Hayır yâ Resûlallah!” karşılığını verdi. Ve işte bunun üzerine İki Cihan Serveri şu hikmet dolu sözleri söyledi: “*Allah o kadından daha şefkatlidir, kullarını Cehennem’e atmaz.*”³⁷

Benim bu misalde esas anlatmak istediğim husus ise şudur: Kulunu Cehennem’e atmayan ve bu kadar şefkatli olan Allah, buradaki adalet, rahmâniyet, rahîmiyet, şefkat ve re’fetine zıt olarak bir kulunu bir daha dirilmemek üzere yokluğa atar mı? Evet, ebedî Cehennem dahi, yok olmaya kıyasla insanın ruhunda Cennet kadar kıymetlidir. Yokluk, Cehennem’e dahi rahmet okutacak ve insanın ebediyet isteyen ruhunu fer-yat ettirecek, tarifi mümkün olmayan müthiş bir azaptır.

Dünyadaki her kıymete onu tartabilecek bir mizan ve ölçü vaz’edilmiştir. Ancak akıl, ruh, his, kafa ve bunların neticeleri için herhangi bir ölçü konmamıştır. Aklın semeresini tartabilecek bir ölçüye malik değiliz. Hâlbuki yediğimiz, içtiğimiz gıdaları tartabilecek mizanlar vardır. Bunlar memleket

³⁷ Buhârî, edeb 18; Müslim, tevbe 22.

içinde veya dış ülkelerde para kuruna göre bir kıymet ifade ederler. İthalat, ihracat bu değerlere göre yapılır. Bunun gibi bir toprak parçasını dahi tartıp değerlendirebiliriz.

Fakat büyük bir fetanet, kıyaset ve dirayeti tartıp değerlendirebileceğimiz bir mizan ve ölçü yoktur. Meselâ, bir Shakespeare ve Hugo gibi müthiş dimağlar, burada kafalarının semeresini görememişlerdir. Bu, meselenin sathî tarafı. Bir de meseleyi ciddî planda ele alıp bir Nebi'nin fetanetini düşünelim. Meselâ, Efendimiz'in aklının, nâmütenâhî kalb ve hislerinin semerelerini tefekkür edelim. Ayrıca bütün nebilerin bu kalbî duygularını bir araya getirelim, bunlar için bir mizan ve terazi vaz'edilmediğini nazara alalım. Bu düşünce ve tefekkür bizi şu neticeye götürecektir. Bu duyguların tartılacağı bir mizan ve terazi vaz'edilecektir. Bu, bu dünyada oluyorsa muhakkak başka bir âlemde olacaktır.

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ
كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَىٰ بِنَا حَاسِبِينَ

“Kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Hiç kimseye bir haksızlık edilmez. (İnsanın yaptığı iş), bir hardal tanesi ağırlığına da olsa onu getiririz. Hesap gören olarak Biz yeteriz.”³⁸

Âyette de görüldüğü gibi, bu dünyada insan ledünniyatını tartabilecek bir mizan yoktur. İçeride doğru her derinleşmede inkişaf eden bir duygunun semeresini tartamıyoruz. İnsanın sır, hafî gibi duygularını, insana dünya ve mâfihayı elinin tersiyle ittiren ve onu Cenâb-ı Bârî'den başka kimseye ve hiçbir şeye razı olmaz hâle getiren, bunca ulvî duyguları ölçebilecek bir terazi bilmiyoruz. Hatta birçok defalar bu duygularla meşbû bulunan insanlar dahi bunların mahiyetini bilememektedirler. Öyle ise bütün bu ulvî duyguları dahi tartacak bir mizanın

³⁸ Enbiyâ sûresi, 21/47.

kurulacağı ahiret denen gün olacaktır. Ve bu duygular orada kılı kırk yarar şekilde tartılacaktır. Zira insanın dış uzviyatı için bir ölçü vaz'edilmiştir. Hâlbuki onun dışından daha parlak ve çok daha ulvî olan ledünniyatı için herhangi bir mizan, ölçü konulmamıştır. Bu ölçü, içinde yaşadığı dünyada görülmediğine göre ahirette vaz'edilecektir.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ
وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

“Andolsun insanı Biz yarattık ve nefsinin ona ne fısıldadığını biliriz, (çünkü) Biz ona şah damarından daha yakınız.”³⁹

İnsanı Biz yarattık, içinde ne denli vesveselerin oynaşıp kaynaştığını biliyoruz. Ve meseleyi mefhum-u muhalifiyle ele alalım: “İnsanı Biz yarattık ve içinde ne denli ulvî duyguların oynaşıp kaynaştığını da biliyoruz.”

İçinden kötü şeyler geçip sığılaşan, yozlaşan ve bodurlaşan, semere vermez hâle gelip kalbsiz yaşayan bir insanı Allah orada kupkuru bir odun gibi haşrecek. Yine, eski elbiselerin içinde, zâhiren çok sönük gözüken, fakat katresinde ummanların mevcelendiği çok büyük insanlar vardır ki, onların içine de Allah (celle celâluhu) muttali ve nigehtandır. Onu da hesaba çekecek ve derinliğine göre mizan vaz'edecek ve ona göre mükâfat verecektir.

Haşir için hiçbir sebep olmazsa bile, ahsen-i takvîm sırrına mazhar insanın, öbür âlemde amellerinin tartılabilmesi ve gerçek değerini bulabilmesi için bir mahşere ve bir mahkeme-i kübrâya mutlaka lüzum vardır. Esasen hiçbir lüzum ve vücut Cenâb-ı Hakk'ı bağlamaz. Fakat O'nun Hakîm isminden yola çıkarak buradaki lütuflarından istidlâl ile gidiyor ve neticede mahşerin kurulacağı hakikatine varıyoruz.

³⁹ Kâf sûresi, 50/16.

Cenâb-ı Hakk'ın gayeye matuf ve maksada uygun muhteşem bir saltanatı vardır. Bu saltanat atomlar âleminden başlar ve en büyük sistemlere kadar sürer gider. Böyle bir saltanata delil, bütün bu âlemlerde O'nun sikke ve mührünün görülmesidir. Mikro, normo ve makro âlemde hep onun sikkesi müşâhede edilmektedir. Bu saltanat öyle muhteşemdir ki, en küçüğünden en büyüğüne kadar hiçbir dairede gayrın müdahalesini kabul etmez. O, bir mizan vaz'etmiştir. Varlığını bildiğimiz fakat hakikatini anlayamadığımız kanunla icraatını devam ettirmektedir. Esasen bizim isimlendirdiğimiz kanunlar, meydana gelen vak'aları izaha yeterli sebep değildir. Meselâ, cisimler arasındaki dengeyi, câzibe-dâfia denilen itme ve çekme kuvvetleriyle izah etmek, vâki olan hâdiseyi –haddizatında– izah için kâfi değildir. Ancak bizim, meselenin daha ötesine ıttılamız olmadığından bu kadarıyla iktifa etmeye kendimizi mecbur sayıyoruz. Bu mevzuda bizi aldatan husus o prensibin her yerde doğru olması hususudur. Hâlbuki, bu prensibin doğruluğu, sadece o prensibi vaz'edenin güç ve kuvvetini izah eder. Yoksa meseleyi izah etmez. İlim bize vak'aları anlatır. Niçin ve nedenini izah etmez. Fakat mesele- nin neden ve niçinini izah edemesek de, her şeyde bir hikmetin varlığı apâşikârdır. Buna binaen olan ve olacak her şey bir gaye ve hikmete uygun olarak vücuda gelmektedir.

Ebede uzanmış emeller taşıyan, ebedden ve ebedî Zât'tan başka hiçbir şeyle tatmin olmayan, “Ebed! Ebed!” diye fer-yat eden ve Cennet'i, Cemâlullah'ı arzulayıp duran insanın yaratılışında da bir gaye ve hikmet vardır. Aydın ruhlar işte bu gaye ve hikmeti vicdanlarının en derin noktalarında bile hissedebilirler.

Hız. Ebû Bekir'in (radıyallâhu anh) İslâm'a girişini anlatan çeşitli rivayetler vardır. Bunların içinde sıhhati en kuvvetli olan rivayetlerden birisi de şudur:

Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem), örtüsünden sıyrılıp halkı inzâr etmesi emri gelince İki Cihan Serveri

kendi kendine düşündü: “Ben bu hakikati ilk defa kime anlatabayım?” Hemen aklına gelen ilk isim Hz. Ebû Bekir (radiyallâhu anh) oldu.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu düşünceler içinde bulunurken, Hz. Ebû Bekir (radiyallâhu anh) de evde şöyle düşünüyordu. Beni ve bu kâinatı yaratan birisinin varlığını biliyorum. Fakat O’na bir isim veremiyorum. Bu mevzuu gidip Muhammed’e açmalıyım. Zira O, bu gibi meseleleri herkesten daha iyi bilir.

Allah Resûlü ve Hz. Ebû Bekir (radiyallâhu anh) birbirlerinden habersiz, birisi Hakkı talim, diğeri ise Rabbi taallüm düşüncesiyle yekdiğerinin evine gitmek üzere evlerinden çıkarlar. Her ikisi de bir sokakta karşı karşıya gelirler. Bu vaktisiz karşılaşış her ikisini de hayrette bırakır. Birbirlerine çıkış sebeplerini sorarlar; her ikisi de duygu ve düşüncesini dile getirir. Ve Allah Resûlü büyük bir sevinçle Hz. Ebû Bekir’i (radiyallâhu anh) hak dine davet eder. O da derhal İslâm’a girip, Müslüman olur.⁴⁰

Büyük basar ve basiretler, eşya ve hâdiselere nüfuz etmek suretiyle, Cenâb-ı Hakk’ı bulma mevzuunda bir hükme varabilirler. Ve işte Hz. Ebû Bekir (radiyallâhu anh) küçük bir eksiklikle doğruyu bulmuş, o eksikliğini de Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) tamamlayarak onu hakikate erdirmiştir.

Eşya ve hâdiseleri tetkik eden herkes bütün bunların üstünde Cenâb-ı Hakk’ın mührünü görecektir, âfâkî ve enfûsî tefekkür neticesinde şu hükme varacaktır:

“Beni burada başıboş bırakmayan, elbette kabre girdikten sonra da başıboş bırakmayacak ve bahar mevsiminde nebatatı haşrettiği gibi, çekirdek hâline gelmiş zerrelerimi de ikinci bir hayatta yeniden diriltecek ve bir mahkeme-i kübrâ açacaktır.”⁴¹

⁴⁰ İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-nihâye* 3/17.

⁴¹ Bkz.: Bediüzzaman, *Sözler* s.85 (Onuncu Söz, Sekizinci Hakikat).

KERİM VE RAHİM İSİMLERİ AHİRETİ İKTİZA EDER

En zayıf ve en muhtaçlara, en güzel ve en mükemmel şekilde bakılıyor. En çelimsiz canlıların, elsiz ve ayaksız varlıkların çok rahatlıkla beslendiğini görüyoruz.

İradesini kötüye kullanarak işe müdahale eden insanlarla yanlış müdahaleleri bir tarafa bırakılacak olursa, en zayıf, çelimsiz, âciz ve nahif varlıklara en güzel şekilde bakıldığını müşâhede ediyoruz.

İşte, bir hücrenin hayatietini devam ettirmesi, ana rahmindeki ceninin en mükemmel usûlle beslenmesi ve dünyaya gelen yavruya annenin musahhar edilerek en küçük ihtiyacının dahi büyük bir ihtimamla deruhte ettirilmesi, denizin dibindeki balıklar ve meyvenin içindeki kurtların gayet mükemmel beslenmesi, yerinden kıyımdama imkânı olmayan ağaçların ve yatalak hastaların rızklarının kendilerine kadar getirilmesi ve bunlar gibi binlerce müşahhas misaller yukarıda mücerret fikir hâlinde söylediğimiz hususu tekit etmektedir.

Bütün bunlarla anlıyoruz ki, kâinatta hükmeden Kerîm ve Rahîm bir Zât vardır.

Cenâb-ı Hak umum kâinatta bu kadar ihsan ve kerem sahibi olursa, O daima ikram ve ihsan etmek ister. İkram ve ihsan etmek istemesinin yanında ikram ve ihsan edeceklerinin de vücutlarını iktiza eder. Mademki bu dünyada âciz, zaif ve aynı zamanda fânî insanlara bu kadar ikram ve ihsanda

bulunuyor; rahmet ve keremi bu ikramlarının devamını istilzam eder. Hâlbuki burada insan yediği bir üzüm tanesine mukabil bin tokat yiyor. Tadıyor, fakat doymuyor. Ağzında tat, kalbinde feryat ve figan meydana geliyor. Ona zevk veren şeyler, veda dahi etmeden ve hiç sormadan çekip gidiyorlar. Gençlik, güç, kuvvet ve daha nice zâil olan nimetler gibi... Öyleyse burada insana bu kadar ihsanda bulunan Cenâb-ı Hak, ihsan ve nimetlerini kesivermekle nimeti nikmete, lezzeti azaba ve muhabbeti düşmanlığa çevirmeyecektir. Hâlbuki bütün bunlar ebedî olmazsa, nimet nikmet olur, lezzet azap olur ve sevgi düşmanlığa dönüşür. Öyleyse, bu nimet ve ihsanların devam edeceği bir ebedî âlem vardır ve mutlaka olacaktır.

ŞEFKAT DE AHİRETİ İKTİZA EDER

Yeryüzünde çok açık olarak bir şefkatin hükümferma olduğunu müşâhede ediyoruz. Şefkat, acıma hissidir. Şefkat, bir mazluma merhamet etme hissidir. Şefkat, ağlayanın ağlamasına kulak verme hissidir. Şefkat, yaralı, arızalı, bereli bir kimse-nin arızasını tedavi etme hissidir. En küçük daireden en büyük dairelere kadar bu şefkat hissinin geçerli olduğunu görüyoruz.

Eliniz yaralansa, siz de elinizi tedaviye koyulsanız, Allah'ın merhamet ve şefkati olmasa, inanın kanınızın yaralanan o kısmı nescetme, onarma faaliyeti görülemeyecek ve siz o yarayı kapatamayacaksınız. Kapanmayan yaralar görüyoruz, bunlar size bir şey anlatmıyor mu? Çok ciddî ameliyat iktiza eden bir hastalık karşısında, bir insanı ameliyat masasına yatırmadan evvel hekimler baş başa verip düşünüyorlar. Ya bir şeker hastalığı veya daha başka bir sebep yüzünden: “Biz bu hastayı ameliyat edersek, bu yaranın kapanması zor olacak.” diyebiliyorlar. Yine sizler, öyle ameliyat geçirmiş kimseleri görürsünüz ki, bunların yaraları aylar, bazen de seneler sonra kapanmaktadır. Allah (celle celâluhu) kapatmazsa kapanmaz. Ya şeker nispetini yükseltiyor ya da pankreasla ilgili bir arıza meydana getiriyor, ensülin dengesi bozuluyor ve yara kapanmayabiliyor.

İşte, insanın büyük sayılabilecek yaralarının dahi kısa zamanda iyileşmesini temin eden Cenâb-ı Hakk'ın sadece bu noktadaki şefkatini anlayabiliyor musunuz? Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) bizlere merhamet ediyor. Ama ne ile? Ancak

mikroskoplarla görebileceğiniz küçücük varlıkları imdadınıza göndererek.

Hele yavruların durumu... O bütün bütün insanı hayrette bırakıyor. Allah (celle celâluhu) küçücük bebeklere ayrı bir şekilde merhamet ediyor. Dünyaya gelen, en saf, en temiz gıdalara ihtiyacı olan o yavrulara ayrı bir ihtimam söz konusu. Onu önce ana rahminde besliyor. Rahmin cidarlarını yavrunun beslenebileceği bir vasat hâline getiriyor. Dilimizde meşîmen olarak da adlandırılan bu rahmin duvarları gıdalarla donatılıyor. Anne, çocuğa bir hâdime, hizmetçi hâline getiriliyor. Yavru, dünyaya gelirken, Cenâb-ı Hak onun için yeniden öyle bir gıda meydana getiriyor ki, yeni dünyaya gelmiş bir canlının ilk zarurî ihtiyacı odur: Anne sütü.

Evet, anne sütü hiçbir gıdanın yavru üzerinde hâsıl edemeyeceği müsbet bir tesir meydana getiriyor. Hatta siz o sütü sağıp başka bir kaba koysanız ilk andaki halâvetini ve vitaminlerini koruyamayacaksınız. Sizler, beslemiş olduğunuz koyun ve sığırların tertemiz memelerinden aldığınız sütü dezenfekte edilmiş kaplara alsanız, sonra da bu sütü yavrulara verseniz onları daha iyi beslemiş olmayacaksınız. Tetkik edecek olursanız doğrudan doğruya annesinden beslenen buzağı ile kaplara alınmış sütle beslenen buzağılar arasında yetişme açısından oldukça farklılıklar meydana geldiğini göreceksiniz. İşte, anne memelerinden bir âb-ı hayat gibi sütü akıtan ve bu süt vasıtasıyla şefkate çok muhtaç olan yavruları besleyen Allah'ın o sonsuz şefkati değil de nedir? Allah'ın (celle celâluhu) sonsuz merhameti olmasaydı bütün bu hüsünler meydana gelir miydi?

Evet, dört bir yanda azim bir şefkatin hükümferma olduğunu gökkuşağı gibi görüyoruz. Sular çağlayıp çağlayıp bitkilerin ihtiyacına koşuyor. Rahmet onların da başını okşuyor. Onlar için çok zarurî olan hava, ağaçların ağzı, burnu

menzilesindeki yapraklarla teneffüs ediliyor. İnsanın teneffüsüne mâni olsanız onun ölümüne sebep olabileceğiniz gibi bitkiler de havasız bırakılsa canlılıklarını yitirir ve kuru bir çöp hâline gelirler. Yeryüzünün canlı bütün organizmalarına şamil bir şefkat olduğunu kabul etmedikten sonra yapmaya çalışacağınız bütün izahlar, birer diyalektikten öteye geçmeyecektir. Şimdi lütfen dikkat ediniz. Böyle en ehemmiyetsiz gibi görünen canlıların imdadına şefkati ile karşılık veren Cenâb-ı Hakk'ın, o şefkate çok muhtaç, bekâ arzusuyla yanıp tutuşan insanın arzusunu yerine getirmemesi mümkün müdür? İnsanı dünyada bu kadar nimetlerle perverde etsin de sonra insanı idam-ı ebedî ile yok etsin, kabirle insanın hayatını ve varlığını sona erdirmesin, ona ebedî bahçeler, cennetler açmasın, ebedî nimetlerle serfiraz kılmasın, bu mümkün müdür?

Bizler bütün yeryüzündeki şefkat eserlerinden istidlâl ederek şu hükme varıyoruz: Zerrelere küreye, hücrelere kadar her tarafta şefkat ufuklarını açmış olan Allah (celle celâluhu) ahireti açacak, insanları yeniden diriltecek, bu dünyada çeşitli nimetleriyle perverde etmiş olduğu insanı, ahirette de o bitmek tükenmek bilmeyen nimetleriyle donatacaktır.

CELÂL VE İZZET AHİRETİ İKTİZA EDER

Tepeden tırnağa bizi bu denli nimetlerle perverde eden Cenâb-ı Hakk'ın bir de izzeti vardır. O, nimetlerine başkasının müdahale etmesini kabul etmeyeceği gibi, nimetler mukabilinde yapılacak olan arz-ı teşekkür ve minnetin de başkasına yapılmasına razı olmaz. Bunun yanında, aksi hareket edip nimetlerine nankörlük edenlere karşı da bir gayret ve ceberûtu vardır.

Hâlbuki nice insanlar var ki, binlerce nimete gark olmuşlarken nankörlük edip, kulluk ve ubûdiyetlerini Allah'tan başkasına yapıyorlar. Allah'ın (celle celâluhu) Kendisini tanıtmak için yaptığı bunca ihsanına karşı gözü kapalılıkla mukabelede bulunuyorlar. Bu dünyada kâfir, zalim, cebbar ve gaddar ceza görmeden çekip gidiyor.

Hâlbuki izzet ve celâl öyle edepsizlerin te'dibini ve cezalandırılmasını ister. Bu, dünyada olmuyor. Demek ki, başka bir âlemde olacaktır. Orada zalim cezasını, mazlum da mükâfatını görecektir.

Evet, öyle bir gün gelecek ki, o günde Allah'ın nimetlerini nimetleri cinsinden şükrünü eda edebilenler:

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَبْتًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ

“Geçmiş günlerde yaptığınız işlerden ötürü (bugün) afiyetle yiye, için!”⁴² hitabıyla karşılaşacaklardır.

⁴² Hâkka sûresi, 69/24.

Ayrıca bir hadis-i kudsîde Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

أَعَدَدْتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ
وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ

“Salih kullarıma, gözün görmediği, kulağın işitmediği ve beşerin kalbine dahi gelmeyen şeyler hazırladım.”⁴³

Gözün görmediği, kulağın işitmediği ve insanın kalbine hutûr etmeyen derin işler yapan, derinleştikçe derinleşen, içiyle yaşayan, gafletten uzak ve her an, Cenâb-ı Hakk’ın huzurunda hazır olma havası içinde hayatını devam ettiren hüşyâr kalbler, aynı hareketlerinin ve amellerinin mükâfatını da aynı cinsten görecekler. Cenâb-ı Hak onları birtakım sürprizlerle karşı karşıya getirecek.

Eşya ve hâdiseleri değerlendirerek fikir yapısında mesafe ve inkişaf kaydeden insanlar, herhâlde dünyada bir çoban gibi yaşayan insanlardan farklı muamele görecektir.

⁴³ Buhârî, *bed’ü’l-halk* 8, *tefsîru sûre* (32) 1, *tevhid* 35; Müslim, *îmân* 312, *cennet* 2-5.

BUNCA CÖMERTLİK AHİRETİ GEREKTİRİR

Muhtaç olduğumuz şeyler Cenâb-ı Hakk'ın lütuf seyri içinde gelmese, cihanları versek dahi birini elde edemeyiz.

Harun Reşid'in karşısına çıkan Allah dostu sorar:

- Harun! Şu bir bardak suya muhtaç olduğunda onu elde edebilmek için bütün saltanatını verir miydin?

- Evet.

- Peki, bu suyu içsen de dışarıya çıkaramasan, onu çıkarmak için bütün saltanatını verir miydin?

- Evet.

Bunun üzerine ârif insan şunları söyler:

- İşte yâ Harun! Senin bütün servet ve saltanatın bir bardak sudan ibarettir!...

Şu bir bardak sudan alalım da her an muhtaç olduğumuz havaya kadar bütün nimetleri kapımızda hazır buluyoruz.

Her mevsim ayrı ayrı binlerce çeşit meyve Cenâb-ı Hakk'ın lütuf ve ihsanıyla geliyor. Aksini düşünseydik, değil o meyveleri, bütün cihana bedel bir çekirdeği dahi elde edemezdik.

İşte dünyada Cenâb-ı Hakk'ın bu denli sehâ ve cömertliğini görüyoruz.

Zavallı insan, keramet ve mucize arıyor. Hâlbuki etrafımızdaki bu çeşit hâdiselerin hepsi harikulâde olarak meydana geliyor.

Cömertliğe bakın ki, güneş ve ay insana iki mûtî hizmetkâr gibi çalışıyor ve hizmet ediyor. Isısıyla başımızı okşarken, ihtiyacımız olan meyve, sebze ve hububatın olgunlaşmasını da deruhte ediyor. Eğer bütün bu cömertlikler geçici ve fâni şu dünya misafirhanesine mahsus olsa ve devam etmese, düşündüğümüz ve her an bize gelmesi muhtemel ölüm sebebiyle, her nimetin ardından bir bardak zehir içiyor gibi ızdırap çekecektik. Zira itlâf ettiğimiz her nimet bize, bir gün bütün nimetlerden mahrum olacağımızı ihtar etmektedir. Bundan da korkuncu, ebedî yokluğu hatırlatmaktadır.

Hâlbuki bu kadar cömert bir Zât, verdiği bunca nimetleri tattırdıktan sonra elimizden almaz. Belki o nimeti devam ettirir ve ebedîleştirir. İşte bu geçici âlemde bu kadar cömertliği cilvelenen Zât'ın, bir de ebedî ve tükenmeyen bir âlemi vardır ki, burada numunesini gördüğümüz cömertlikler orada bizzat ve ebedî olarak devam edecektir. Yoksa O'nun bunca cömertliği, aksiyle vasıflanır ki, bu da O'nun Zât-ı ulûhiyetiyle bağdaşmaz ve O, böyle çirkinliklerden münezze ve mukaddestir.

EBEDÎ CEMAL AHİRETİ İSTER

Bir bahar mevsiminde, kuşların şakıyışı ve suların çağlayışını dinleyelim. Bütün nebatat ve ağaçların yemyeşil züm-rüt gibi güzelliğini, güneşin doğuş ve batışını ve bulutsuz bir gecede mehtabı seyredelim. Kâinatta cilvelenen bütün güzel-likleri hayalimizin nazarına arz edelim.

İşte bu ve bunun gibi bütün tatlı tablolar Cenâb-ı Hakk'ın cemalinin bir cilvesidir. O, peşi peşine birbirini takip eden bu manzaralarla bize Kendi güzelliğini göstermektedir. Bizler de O'nun bu cilvelerindeki güzelliği seyretmekle kendimizden geçiyoruz. O, Kendini tanıttırmak istiyor, biz de tanımaya çalışıyoruz.

Şayet biz bu güzellikleri seyrederken perdeyi kapayıverse ve bizi yokluk karanlıklarında bıraksa, nimet nikmete, muhabbet musibete, akıl da bize ızdırap veren bir alete döner. Hâlbuki böyle bir Cemal, böyle bir çirkinlikten münezzeh ve mukaddestir.

Aslında nimeti nimet yapan ve akli her şeyden lezzet alır hâle getiren, o nimetlerin devamıdır. Binaenaleyh Allah, kendi ebedî ve sermedî olan Cemalini devamlı bize göstereceği ayrı bir yurt açacak, bizi o diyarda haşır ve neşr edecek, sonsuz nimetlerini, Cemal ve Kemalini bize orada gösterecektir.

Hem O'nun güzellikleri ebedîdir. Öyleyse güzelliklerin devam edeceği ebedî bir âlem gerekir. Ta ki, buradan geçip

giden güzellikler orada ebedî olarak devam etsin. Evet, bu dünyada cilvelerinin güzelliğiyle kendimizden geçtiğimiz gibi, bir gün Zâtı'nın Cemal ve güzelliğini seyrederken de kendimizden geçeceğiz.

وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاصِرَةٌ ۖ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ

“Yüzler var ki o gün ısl ısl parlar. Rabb'ine bakar.”⁴⁴

⁴⁴ Kıyâmet sûresi, 75/22, 23.

BÜTÜN VARLIK ARASINDA BİR TENASÜP VAR BU DA AHİRETİ İSPATLAR

Dış eşya ile insan arasında çok ciddî bir alâka görüyoruz. Bu alâka her ikisini yaratan Hâlık'ın birlik ve vahdetine delâlet eder. Dışta görülecek, duyulacak, tadılacak şeyleri yaratan kim ise, insana görme, duyma ve tat alma duygularını ihsan eden de yine O'dur.

Şefkat edilecekleri var edenle, insana şefkat duygusu veren aynı Zât'tır. Bazı hâdiseler irade ile halledilir. Bu hâdiseleri vaz'eden de insanda iradeyi vaz' eden de aynı Zât olmalıdır. Saymakla bitmez nimetleri verenle, kendisine bu nimetleri tatma duygusu veren, var eden bir Vacibü'l-Vücut vardır. İnsan vücuduna gözü yerleştiren kim ise, semanın gözüne güneşi gözbebeği gibi yerleştiren de O'dur. Zira güneş ile insanın gözü arasında ciddî bir münasebet ve tenasüp vardır.

Elma, insan vücudu için faydalı vitaminleri taşıyor. Sert ve selülozlu kabuğu dahi faydadan hâli değildir. Çünkü yendiği zaman bağırsaklarda onu eritecek enzim olmadığından bağırsak tembellikten kurtulur ki, bu da vücut için faydalı bir husustur.

Elma, vitaminleriyle faydalıdır. Ancak insan onun vitamininden istifade ederken, ağız ondan tat almaya ve tiksinti duysa acaba o vitaminleri almaya yeltenmek kabil olur mu? Ancak çok zarurî hâllerde ve zaruret miktarı kadar, aynen bir ilaç gibi alınır ve insanın içinde daima bir isteksizlik doğurur.

Fakat düşünelim ki, evvelâ bizim vücudumuz ondaki vitaminlere muhtaç olarak yaratılmış. Ayrıca o vitaminleri alırken ağızımıza da bahşiş veriliyor ve biz bir elmayı yerken, vücudumuza faydasından ziyade ağızımızda hâsil ettiği tadından ve lezzetinden dolayı yiyoruz. Bütün meyveleri elmaya kıyas ederken bu usûlün hayatın her sahasında tatbik edildiğini de hatırlatmış olalım.

İnsan neslinin hatta bütün canlıların tükenmemesi ve milletin devam etmesi için, Cenâb-ı Hak bir kanun koymuştur. Fakat bu fitrat kanununun içine bir de peşin ücret mânâsına bir zevk ve lezzet yerleştirmiştir. Eğer bu ücret peşinen o muamelenin içine yerleştirilmeseydi ve tam aksine bu hareket insanın nefret ettiği bir hususla telafi edilseydi, hiçbir neslin devamı düşünülemezdi.

Bütün bunlarla anlaşılıyor ki, neslin devamı kanununu kim vaz'etmişse, o peşin ücreti de o vaz'etmiştir. Vaz'ederken de, fitrî ve yaratılışa uygun vaz'etmiştir. Öyleyse fitratı yaratan da O Zât'tır.

İşte Cenâb-ı Hak, birbirleriyle bu denli münasebettar nimetleriyle bizi perverde edip soframızı donatıyor, sonra da hava kararıp bir fırtına esiyor. Ardından da bu ihtimamla hazırlanmış sofraya altüst oluyor. Ölüm rüzgârı esiyor, ya bizi ya da o nimetleri alıp götürüyor. Demek ki burada bize takdim edilen nimetler sadece geçici ve fâni dünya için verilmiyor. Nasıl ki, burada verdiği nimetler arasında bir münasebet varsa, bütün bu nimetlerin münasebettar olduğu başka ve daha büyük bir nimeti de vardır. Burada tattırdıkları da sadece diğerlerini teşvik içindir. Yani bu dünyadaki nimetler, ahirette verilecek olanlar için bir numuneden ibarettir. Ve asılları orada verilecektir. Dünyadaki bu münasebeti kabul ettikten sonra, ahiretle olan münasebeti kabul etmemek akıl kârı değildir.

Cenâb-ı Hak bu âlemlerle öbür âlemi, birbirine muttasıl ve çok ciddî bir rabita ile alâkalı olarak yaratmıştır.

Varlık, varlıktaki ölçü ve mizan, bütün nimetler ve güzellikler öbür âlemdeki mânâlarına işaret ederken belâ, musibet ve ızdıraplar da müstahakları için öbür âlemde aynılarının olacağına delâlet ederler.

Hesap ve muhasebeler, hıfz ve muhafazalar, bütün amellerin bir hesabının olacağına ve muhafaza edilen amellerin durumuna göre, bir gün çehrelerin ya kararıp simsiyah veya nadret ve sürurla gün gibi aydın, parıl parıl olacağına kat'î delildirler. Gönüllere inşirah salan şu ilâhî beyanı bir kere daha tekrar edelim:

وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاصِرَةٌ ۖ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ

*“Yüzler var ki o gün ışıltı ışıltı parlar. Rabb’ine bakar.”*⁴⁵

Evet, bir evin odaları arasında nasıl ciddî bir alâka ve tenasüp varsa, dünya ile ahiret arasında da aynen öyle ve hatta daha mükemmel bir surette tenasüp vardır.

⁴⁵ Kıyâmet sûresi, 75/22, 23.

DÜNYADAKİ HIFZ VE MUHAFAZA AHİRETİN OLACAĞINA DELİLDİR

Bu âlemde mükemmel bir hafziyet hükümfermadır. İnsanın mahiyeti sperm denilen bir hücrede muhafaza edilmektedir. Karakterinin en ince teferruatına kadar kromozomlarda onun istikbali saklanmaktadır. Sizler insandaki kromozom sayısını değiştirmeye kalksanız onun mahiyetini değiştirmiş olacaksınız. Bilindiği gibi insanın ruh yapısı, karakteri, iç dünyası bu kromozomlar vasıtasıyla şekillenmektedir. Bunların sayısı 46 değil de 44 ya da 48 olsa, insan bambaşka bir canlı şekline dönüşmüş olur. Görüldüğü şekilde kromozom gibi minnacık varlıklar insanın ne olacağı hususunda, sebep ve vesile olarak hüküm veriyorlar. Demek ki, Cenâb-ı Hak onlara takdir hakkını vermiş ve belli bir nizamı böylece sürdürüyor. Biz de burada riyazî bir keyfiyetin hükümferma olduğunu müşâhede ediyoruz.

İnsan zayi olmamaktadır. Bugün insan olarak doğan yarın hayvana, başka bir gün de bitkiye dönüşmemektedir. Evet, mikroskopla ancak görülebilecek kadar küçük bir varlıkta kâinatın hulâsası olan insan muhafaza olunuyor. O, insan olarak doğacak, yaşayacak, ölecek ve nihayet yine insan olarak haşrolup insan olarak hesaba çekilecektir.

Koca çam ağacı, küçücük çekirdeğine yerleştirilmiş ve orada semaya ser çekecek istikbaldeki hâliyle muhafaza ediliyor.

Atom fiziğinin kurucularından S. James Jean: “Kâinatı yaratan, muhakkak en mükemmel bir matematikçidir.” derken, kâinatta hüküm süren riyazî ölçülere işaret etmektedir. Hiçbir hâdise, yön ve harekette, kâinatta mevcut bulunan riyazî ölçülere terslik göstermez. Esasen bütün bunlar bize O’nun Mukaddir ismini anlatıyor. Fakat Jean ve onun gibi düşünenler sair isimleri de, O’nun Mukaddir isminin gölgesine sokuyor. Biz Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat olarak, bir yönüyle bunu kabul ederiz. Bir dairede herhangi bir isim hâkim ise, diğer isimler, mevcudiyetlerini o ismin gölgesinde hissettirirler. İşte takdir, ölçü, kıstas, matematiğin hâkimiyeti ve gözü tırmalayacak bir durumun bulunmaması açısından eşya ve hâdiselere baktığımızda evvelâ bütün ihtişamıyla Allah’ın “Mukaddir” ismini görüyoruz.

Her şeyin muhafaza edildiğini söylemiştik. Bütün bitkileri de aslî hüviyetlerinde muhafaza eden kromozomlarıdır. Evet, insan spermde, bir ağaç çekirdeğinde muhafaza edildiği gibi, bütün sesler de fezada ve çeşitli cisimlerde muhafaza ediliyor. Belki bir gün gelecek keşfedilen aletlerle bu sesleri yeniden dinleme imkânı doğacaktır. Bir teyp bandına sesler tespit edildiği gibi, bize ait ses, tavır ve hareketler de yanından geçtiğimiz veya içinde yaşadığımız cisimler tarafından tespit edilmektedir ki, bir gün leh veya aleyhimizde şahadet edeceklerdir.

Bir ilim adamının yapmış olduğu denemede şöyle bir husus gözlenmiştir: İlim adamı deneme yapıyor. Bir ağaç altında işlenen cinayetle ilgili olarak şüpheli birkaç kişi deneme mahalline getiriliyor. Maznunlardan masum olanlar içeriye girdiğinde hiçbir değişiklik göstermeyen ağaçlar, kâtil içeriye girdiğinde sarsılmaya başlıyorlar. Ve böylece kâtil tespit edilmiş oluyor. Daha önce kâtilin çıkardığı şerareler, ağaç tarafından tespit ve muhafaza edildiğinden dolayı sonra kâtili ihbar ediyor.

En basit hareket ve hâdiselerin dahi tespit edildiği ilmen sabit olduktan sonra, meselenin insana ait yönüne bakabiliriz:

İnsanı spermde, ağacı çekirdekte ve bir tavuğu yumurtanın hayat düğümünde muhafaza eden böyle bir Hafız, insan gibi, kâinatın nokta-i mihrâkiyesi ve yeryüzünün halifesi bir sultanı, öldükten sonra başıboş bırakmayacak ve toprağa atılan bir tohum gibi, başka bir âlemde, ona şayeste bir hayat bahşedecektir.

SONSUZ KUDRETİN AHİRETE DELÂLETİ

Dudaklarda bir tebessüm meydana getirecek veya dudakları patlatacak her iki manzarayı da hâvi bir mahşerin kurulacağını Cenâb-ı Hak, Kur'ân'ında vaad ve vaîd ediyor. Bu ifadeler bir yönüyle müjde, diğer yönüyle korkutma mânâsını taşıyor.

O, söz veriyor. Verdiği sözü yerine getirmeye muktedirdir. Sözünden dönmek ise O'nun keyfiyetsiz keyfiyetine asla yakışmaz. Zira O, hulfu'l-vaad gibi bir noksanlıktan münezzehtir.

Bütün kâinatta eşya ve hâdiselerin içinde veya dışında, Cenâb-ı Hakk'ın muhteşem kudretini müşâhede ediyoruz.

Atomlar âleminden nebülözler âlemine kadar çok sıkı ri-yazî bir rabitanın varlığını biliyoruz. Meselâ, bir atomu ele alalım: Çekirdeğin etrafında dönen elektronlardan başlayıp ona denk içteki ağırlığı teşkil eden ve bu ağırlık içinde esas tecrit amelîyesini yapan nötron ve protonlara kadar inceleyelim. Neticede, atomda çok ciddî bir riyaziyenin hükümferma olduğunu göreceğiz.

Atomlar, yarı müstakil varlıklar oldukları hâlde bir araya gelip yeni koloniler teşkil ederler ve bunlardan moleküller meydana gelir.

Çekim sahası ve radyasyon durumuyla güneş sistemini ele aldığımızda, peykleriyle güneş arasında çok sıkı bir irtibatın olduğunu görürüz. Bu rabita kendisini o kadar canlı hissettirir ki, güneşteki hususî durumların yer fiziği üzerinde çok

kere tesir icra ettiğini müşâhede ederiz. Bu tesir, çekim sahası ve radyasyon durumuyla doğru orantılıdır.

Forsed şöyle der: “Bir hücrenin diğer hücrelerle münasebeti gibi makro âlemde de münasebet vardır.”

Bir hücre yarı müstakil hükümet gibidir. İçlerindeki emir-komuta hep müstakildir. Kendi yapısını muhafazaya çalışır. Belli bir merkeze ihtiyaçlarını bildirir. O merkez de, kendi üstündeki merkeze tembih yapar, durumu anlatır. Daha önceki müracaatlarında gösterdikleri ihtiyaç listesine göre rızıkları kapılarına kadar gelir. Her hücre, harcamasını müstakil olarak yapar. Bu hücre denen devletçikler yan yana gelerek federatif bir devlet teşekkül ettirirler.

Eşya arasındaki bu rabita, muhteşem bir şuurun eseri olarak görülüyor. Esas meseleyi bilmeyenlerin söyledikleri her şey şaşkınlıktan öteye gitmiyor, bu şuuru tabiatta aradıklarından dolayı şaşkınlıklarını ifade etmekten başka çare bulmuyorlar. Biz ise: *سُبْحَانَ مَنْ تَحَيَّرَ فِي صُنْعِهِ الْعُقُولُ* diyor ve hayrette kalışımızı böylece ifadelendiriyoruz. Evet, “Kudretin sergilediği eserler karşısında akılların hayretten donakaldığı O Zât acz ve kusurdan münezzehtir.”

Vücudu teşkil eden milyonlarca hücrenin her biri, âdeta Eflatun’un beynini taşıyor ve dünyayı idare edebilecek bir karihaya sahip. Vücudun korunması, sıhhatle devam etmesi ve hijyen prensipleri içinde hüküm sürmesi için hepsi baş başa vermiş ve anlaşmış gibidir. Onların bu vaziyeti, bütün bunlara hükmeden bir hâkim kudretin varlığını göstermiyor mu?

Mikro âlem denilen küçüklerin oynadığı, kaynaştığı âlemde de bu böyledir; makro âlem denilen galaksilerin ve yıldızların cevlan ettiği âlemde de durum aynıdır. Elektromanyetik dalgalar, radyasyonlar, birbirleriyle çok şuurulu bir şekilde alışveriş yapıyorlar. Şayet bu şekilde bir şuurulu alışveriş olmasa, bir kalb gibi çarpan ve genişleyerek bir tarafa doğru

giden bir galaksinin hayatını devam ettirmesi mümkün değildir. Görüldüğü gibi büyük bir kuvvet ve kudretle karşı karşıyayız. Bütün varlık arasında şuurlu bir müdahalenin varlığını haykıran sınıksız bir rabıta var.

Şimdi düşünelim: En küçük âlemden en büyük âleme kadar, bu şuurlu rabıtayı, inzibat ve hâkimiyeti tesis eden; zavallı, kör, sağır, iktidarsız ve şuursuz şu zerreler midir? Yoksa kemal sıfatlarla muttasıf, noksan sıfatlardan münezze olan Cenâb-ı Hak mıdır? Evet O'dur. Ve O'nun kudreti sonsuzdur...

İşte böyle kudreti sonsuz olan Cenâb-ı Hak bir kitap gibi yarattığı şu kâinatı bir gün kapatıp başka bir gün yeniden açacağını vaad ediyor. Mademki, söyleyen O'dur; ve bu mevzuun ihtisas sahibi olan nebiler, sıddıklar ve veliler hep buna şahadet ediyorlar; öyleyse muhakkak olacaktır. O hâlde haşrin meydana geleceğine mümkün olarak değil mutlak vâki nazarıyla bakmalıdır.

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ۖ وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا

“O gün Sûr'a üflenir, bölük bölük gelirsiniz. Gök açılmış kapı kapı olmuştur.”⁴⁶

Sırtlarına yüklenen büyük emanet hakkında kendilerine sorulacak sorulara cevap vermek, istintaka tâbi tutulmak üzere ins ve cinle beraber melâike de mahşeri saracaktır. Kur'ân-ı Kerim'in müteaddit âyetleri bu hususa dikkati çekiyor.

⁴⁶ Nebe sûresi, 78/18-19.

**YERYÜZÜNDE GÖRÜLEN
ÖLDÜRME VE DİRİLTME HÂDİSESİ
AHİRETİ İSPAT EDİYOR**

Yeryüzünü tetkik ettiğimiz zaman, bir an olur ki, o anda her şey var olma ve dirilme havası içinde arz-ı didar eder. El ele, omuz omuza, diz dize, bütün mahlukat Cenâb-ı Hakk'ın karşısında resmigeçit vaziyeti alıyor gibi hazır vaziyet alırlar. Ağaçlar, otlar, yeşillikler ve bütün çemenzâr, formalarını takan askerler gibi, Şâhid-i Ezelî'nin karşısında boy boy dizilirler. Başka bir an olur ki, yapraklar dökülür, varlıklar enkaz hâline gelir ve zemin çöl manzarası arz etmeye başlar. İlbaharda yeryüzünü alabildiğine cazibedarlık, revnekarlık içinde görmemize karşılık, hazan mevsiminde yıkıcı, sökücü ve götürücü rüzgârların ardından her şeyin yüzüne kül elenmiş gibi bir manzara müşâhede ederiz. Sonbaharda çölde yürüyor gibi yürürüz. Hele kış basıp da kar düşen yerlerde, hayattan ve canlılıktan eser kalmaz gibi olur. Ağaçlar kupkuru kemik hâline gelir. Otlar çürür, hayatları biter. Toprak istihalelerle tohumları çürütür.

Fakat ilkbaharda bu enkaz yeniden canlanmaya başlar. Bir de bakarsınız, o kül üzerinde yan gelmiş yatan ağaçlar, sündüs ve istebrak gibi bütün süs ve zinetlerini takınır, Şahid-i Ezelî'nin karşısında kıyâma dururlar. Ağaçlar altında pörsümüş ve solmuş o otlar, çiçekler ve toprağın altındaki

tohumlar yeniden neşv ü nemâ bulup arz-ı didar etmeye başlarlar. Bütün hevâmm ve haşerât ölüm uykusundan rahat rahat gözlerini açarlar, teneffüs edecekleri tertemiz havanın yüzlerini okşadığını hissederler. Rızıklarını, toprağın sinesinde yeşillikler hâlinde stok edilmiş olarak bulurlar. Her baharda Cenâb-ı Hak, milyonlarca mahlukat çeşidini bunun gibi haşr ve neşreder.

İşte bu umumî haşr ve neşr o kadar canlı ve revnekdar cereyan etmektedir ki, buna bakan herkes şu kanaate varır: Biz de öldükten sonra, aynen bunlar gibi, öbür âlemin baharında haşr ve neşr olacağız. Eşya ve hâdiselerin her bir parçası bu meseleye gayet şuurlu olarak hazırdır ve bu mevzuda çeşitli tablolar arz etmektedir. Fakat bütün bunları teker teker ele alıp tetkik etmek şu satırlar içinde mümkün değildir. Biz sadece bir misal verelim: Soframıza gelen, ağaçların başında bize tebesüm eden, bazen bağlar bazen de dikenler arasında bize gülüp dudak büken meyveler... Evet, ağızımıza tat, vücudumuza kût ve gıda olan meyveler nasıl teşekkül ediyor? Bunu iyi anlayabilmek için fotosentez meselesini iyi bilmek gerekmektedir.

Fotosentez çok rahat ve bollukla hâsıl oluyor. Beşer, teknik ilerlemesine ve teknolojinin baş döndürücü muvaffakiyetlerine rağmen, henüz bir ağacın yaptığı bu ameliyeyi yapmaya muktedir değildir.

Su, karbondioksit, yeşil ağaçlardaki klorofil ve güneş enerjisi, karbonhidrat denilen şekeri meydana getiriyor. Karbondioksit, ağacın yeşil yapraklarındaki hava delikleri tarafından emiliyor ve ağaç teneffüs ediyor. Buna absorbsiyon diyoruz. Karbondioksit, ağacın yaprağı içinde bir difüzyonla klorofilin bulunduğu yere geçiyor. Zaten yeşilliğin temel unsuru da bu klorofildir. Köklerden gelen sularla birleştiği zaman da şeker hâsıl oluyor. Bu, gayet basit bir ameliye ile varılan neticedir. İşte Cenâb-ı Hak gayet basit bir şekilde bunları meydana getiriyor. Fakat bu basitlik, sehl-i mümteni denilen

bir keyfiyet arz ediyor. Beşer bunu yapamıyor. Kupkuru bir ağaçtan ağzımızın suyunu akıtan meyveler, işte böyle sehl-i mümteni bir yaratılışla oluyor.

Fotosentez ameliyesi yapılırken ağaç teneffüs ediyor ve bu teneffüste bir harcama yapıyor. Fakat kendisine lâzım olan asimilasyonun beş-on mislini deruhte ediyor. Sebebi de şu: Ağacın önünde kapkaranlık bir gece var. Gecede ise onun soluk alma durumu değişir. Ayrıca bir de kış var. Kışın o, bu ameliyeyi yapamayacaktır. Diğer taraftan, ağacın yeşil olmayan kısımlarının harcaması da düşünülmelidir. Bu ne müthiş bir akıl ve nasıl bir şuurdur!.. Şuursuz ağaca böyle bir şuur izafiyesi ise en büyük şuursuzluktur!

Kupkuru ağacın dalındaki bir meyveyi başıboş bırakmayan kudret, acaba kâinat ağacının meyvesi olan insanı başıboş bırakır mı? En küçük bir mahlukun en küçük bir arzusunu yerine getiren böyle bir Zât, insan gibi en büyük bir mahlukun en büyük arzusu olan ebed arzusunu yerine getirmez mi?

Hayır, bekâ için yaratılan ve Bâki-i Hakikî'den başkasına razı olmayan insan, kabre konulup çürümeye terk edilemez. O yeniden ve başka bir âlemde, oraya mahsus hayatı yaşamak üzere diriltilecektir.

Kur'ân-ı Kerim:

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“De ki: “Yeryüzünde gezin, bakın yaratmaya nasıl başladı, sonra Allah, son yaratmayı da yapacaktır. Çünkü Allah, her şeye kadirdir.”⁴⁷

فَانظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

47 Ankebût sûresi, 29/20.

“Allah’ın rahmetinin eserlerine bakın ki, nasıl yeri ölümden sonra diriltiyor?! Şüphe yok ki, O, ölüleri de diriltecektir. O, her şeye kadirdir.”⁴⁸ diyerek bu hakikate işaret etmektedir.

Bir sahifede milyonlarca kitabı birbirine karıştırmadan yazıp nazarımıza arz eden bir Zât, formalarını söküp dağıttığı bir kitabı ikinci defa aynı şekilde bir araya getireceğini vaad etse, bu, O’nun kudretinden uzak görülebilir mi?

Yoktan, bir makineyi icat eden sanatkâr, daha sonra bu makineyi söküp dağıtsa ve ikinci defa aynı makineyi monte edeceğini söylese, inkâr edilebilir mi? Hiçten ve yoktan bir orduyu teşkil edip intizam altına alan bir kumandan, efradı istirahat için dağılmış bir orduyu, bir boru sesiyle tekrar toplayabileceğini söylese, ona karşı “Hayır yapamazsın.” denilir mi?

İşte bu basit misaller dahi ahiretin inkârının mümkün olmadığına kanaat getirtmeye kâfi ve yeterlidir. Hâlbuki bunun misali üç-beş değil, üç yüz bin, belki milyonlardadır.

⁴⁸ Rum sûresi, 30/50.

EN BASİT ŞEYLERE GÖSTERİLEN İHTİMAM

Bu mevzuda sadece küçük bir misal arz etmek yeter zannedirim.

Selüloz maddesi ağaçların içinde liğninle beraber odunun temel rükünlerini teşkil eder.

Çeşitli sanayi maddelerinde kullanılan selülozun kâğıt sanayiinde ayrı bir yeri vardır. Ayrıca o, elastikiyetiyle, ağaçların rükû eder gibi eğilmelerini ve bu esnada kırılmalarını temin eder.

Selülozun, erimesi ve hazmı çok zordur. İnsan selülozlu maddeleri yese eritemez. Ancak geviş getiren hayvanların salgıladıkları enzimler selüloz maddesini çözebilir. Selüloz, hayvanın vücudunda faydalı hâle gelir ve biz de ondan istifade ederiz. Hatta dışkısından dahi gübre olarak yararlanıyoruz. Âdeta hayvanlar, selülozlu maddelerin faydalı hâle getirilmesi için bir fabrika gibi çalışıyor.

Fakat bu kadar çok selüloz maddesinin hepsini hayvanlar yiyemez. Dolayısıyla yere dökülenler de olur. Bunlar da yerdeki bakterilerin akıl durdurucu faaliyetiyle küçük moleküller hâline getirilir. Bir taraftan toprak bunlardan istifade ederken, diğer taraftan yeryüzü kerih kokulu maddelerden kurtulmuş ve temizlenmiş olur.

Bakteri deyip geçmemeliyiz. Şöyle bir düşünelim. Hz. Âdem'den bu yana ölmüş olan insanlar, dünya kurulduğundan

beri ölmüş olan hayvanlar ve bitkiler eğer çürümeselerdi acaba bugünkü hayattan eser kalır mıydı? Meseleyi bu kadar uzatmaya lüzum da yok. Birkaç sene içinde yaşayıp ölen sinekler eğer çürüme ameliyesine tâbi tutulmasalardı, yeryüzü birkaç santim kalınlığında sinek ölüleriyle örtülecek ve insan adım atacak yer bulamayacaktı.

Görüldüğü gibi Cenâb-ı Hak en küçük varlıklara büyük işler yaptırıyor. Bir avuç toprakta milyonlarcası bulunan bakterilere, yeryüzünün temizlik vazifesini gördürüyor.

İşte böyle, selülozu ve bakteriyi başıboş bırakmayan, bu basit ve küçük varlıklara büyük bir ihtimam gösteren Allah (celle celâluhu) nasıl olur da insan gibi, kâinatın sultanı olan bir varlığı başıboş bırakır? Bu asla mümkün değildir.

DELİLLER... DELİLLER...
VE YİNE DELİLLER...

Vücutta meydana gelen bir yara kapanıyor, kabuk bağlıyor ve sonra o kabuğu da atmamak suretiyle kendi kendini tamir ediyorsa bu, o yaranın meydana geldiği uzuvdaki canlılığa delâlet eder.

Meyve, meyveyi yetiştiren ağacı gösterir... Yoldaki izler, yürüyeni ele verir. Gezip tozduğumuz yerde su sızıntıları varsa, orada su cetvelleri var demektir. İnsanda da öyle izler, öyle sızıntılar ve tamirler var ki, ona bakanın ahireti görmemesi mümkün değildir.

Sınırlı ve mahdut kalıplar içerisine sıkışmış bir insana bu sonsuzluk fikri nereden geldi? Onun böyle bir düşünceye kendi kendine sahip olduğu söylenemez. Bu âlemde, ona böyle bir ilham verecek varlık da yoktur. Öyle ise ondaki bu duygu esasen başka âlemden gönderilen mesajlardan ibarettir. Su sızıntılarının su cetvellerine delâleti nasıl kat'î ise; ebediyet sızıntılarının da ebedî âlemlere delâleti o kat'iyettir.

İnsan iç âlem ledünniyatıyla, maddî âlemde elde edemediği semereleri elde eder. İnsan öyle coşar, dünya ve mâfi-hâya öyle sırt çevirir ve mâsivânın üstüne çıkar ki, bu hâl ve keyfiyet onun şu imkân âleminin üstünde mümkün olmayan bir varlıkla münasebetini anlatır. Şu sınırlı, yıkılan ve yapılmayan ve yapılmayacak olan dünya dahi, hiç yıkılmayacak bir yurdun olacağına delâlet eder. Bu vaziyetiyle her

varlık, bir yönüyle sahibini gösterirken, diğer yönüyle öbür âlemdeki mazhariyetlerine işaret etmektedir.

İnsanın vücudundaki hücreler nasıl birbiriyle ittisal edip rabıta kuruyor, birinde meydana gelen bir arızanın imdadına koşuyor, bir vücut ayrı ayrı eyaletler gibi işliyorken, iktiza ettiğinde bu eyaletler baş başa verip müşterek düşmanı tardedip ona karşı bir temerküz ve tahşidat meydana getiriyorlar; aynen öyle de, kâinatın sinesinde, yerine göre kalb gibi atan, göz gibi ışık saçan, bazen kabz bazen de bast eden, en küçük kürelerden en büyük nebülözlere kadar bütün kâinat, âdeta ayrı ayrı uzuvlardan meydana gelmiş tek vücut gibidir. Belki bütün kâinata müekkel bir melek vardır ki, kâinatın ruhu odur. Kâinat muhteşem keyfiyetiyle ve insandaki küçük misaliyle canlı olarak Cenâb-ı Hakk'ın isimlerine ayinedarlık etmektedir. Tıpkı insan uzuvları gibi o da yaralanmakta ve yaraları tamir edilmektedir. Einstein: "Bilemediğimiz bir sırda kâinatın uzak köşelerinde yeni yeni cisimler teşekkül etmektedir." diyor. Elbette şu kâinat denilen sarayı yapıp kurduktan sonra Cenâb-ı Hak onu bir insan vücudu gibi serfiraz edecek ve o da vazifesini bitireceği ana kadar işine devam edecektir.

Yeryüzünde insanların vazifeleri bitinceye kadar o bir kalb gibi atacak, göz gibi görecek ve güneş gibi ışık saçacaktır. Kendisine tevdi edilen vazifeyi de şuurlu bir mü'min edasıyla yerine getirecektir. Bunun için de tahrip edilen yerleri tamir, bozulan yerlerine ilaveler yapılacak ve bu âlemin işaret ettiği ikinci bir âlem, bu kâinatın bir köşesinde inşa edilecektir.

Bizler, eşya ve hâdiselere bütünüyle nüfuz edemiyoruz. Onların arasında hâlden ve dilden anlamayan seyirci ve müşahitler gibi dolaşıyoruz. Onun için de hangi şeyden neler olur henüz bilemiyoruz. Belki bir gün eşya ve hâdiselerin ruhunu kavrasak, bunların var ediliş keyfiyetine tam nüfuz etsek, hayatımıza tuzak kurmuş mikroplardan dahi en büyük şekilde istifade etme kapıları açılacaktır. Belki de çeşitli

mikroplar üreten fabrikalar kuracak ve memleketin gelir kaynaklarından en büyüğünü keşfetmiş olacağız. Fakat şu anda bizler, akan bir ırmağı sadece seyreden ve ondan çok çeşitli yönleriyle istifade edemeyen insanlar durumundayız.

Evet, eşya ve hâdiseler akıyor ve biz de sadece bakıyoruz. Hâlbuki Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir duasında, Cenâb-ı Hak'tan eşya ve hâdiselere nüfuz edebilme-yi talep ediyor ve “Allahım, bana eşyanın hakikatini göster.”⁴⁹ diyor. İnsan için ideal ufuklardan birisi ve belki de en birincisi eşyanın hakikatine nüfuz edebilme keyfiyetini kazanabilmektir. İşte bu keyfiyetle kâinat tetkik edilse, her eşya ve hâdisenin verâsında, ince bir perde arkasında ahiret görülüp müşâhede edilecektir.

Yeryüzünde diken gülle, bülbül kargayla beraberdir. Esasen birbirine zıt gibi görünen eşya yekdiğerini tamamlamaktadır. Kâinatta abes ve boş hiçbir hâdise ve eşya yoktur. Mese-lâ yeryüzündeki bütün köpekleri yok etsek, kâinatın sinesinde bir boşluk meydana gelir. Bir zaman Batılı bir mütefekkir, bir kuş türünün tükenmeye yüz tuttuğunu ve bu sebeple kâinatta mühim bir gediğın açılacağını gazeteler diliyle ilan etmişti.

Kâinatın seyri içinde herkese ve her şeye bir vazife düşmektedir. Onun için kâinatın sinesinden neyi alırsanız alın, orada bir boşluk tarrakalar çıkaracak ve “Kâinatta bir boşluk meydana geldi.” diyecektir.

Nebiler Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Buhârî ve Müslim'de: “Eğer köpekler başlı başına bir millet olmasaydı hepsini öldürürdüm.”⁵⁰ buyuruyor. Köpekler dahi tek başına ay-nen insanlar gibi bir millettir. O da omuzuna büyük vazifeler almış ve bir gediği kapatmaktadır. İnsanlara saldıran, evlere

⁴⁹ Bkz.: Fahrüddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb* 1/109, 2/184, 6/169, 13/37, 21/31, 22/35, 40, 24/128.

⁵⁰ Tirmizî, *sayd* 16, 17; Ebû Dâvûd, *edâhi* 22; Nesâî, *sayd* 10.

meleğin girmesine mâni olan ve insan vücuduna zararlı birtakım mikropları taşıyan köpeklerin belki öldürülmesi gerekirdi. Fakat öldürülmüyor. Zira bu kâinat sarayında onun da bir yeri vardır. Ancak asıl mesele, onun yerini bilmek ve onu yerine koymaktır. Onlar öldürülse meydana gelecek zarar, önü alınmayacak kadar büyük olacaktır.

Ağaçların içindeki bakteriler yok edilse, birkaç sene sonra meyvelere öyle şeyler musallat olacak ki artık onları bu tasalluttan kurtarmak mümkün olmayacaktır. Zira Cenâb-ı Hak, birbirine mukabil varlıklarla kâinatta bir denge ve düzen kurmuştur. Siz mukabillerden birini ortadan kaldırdığınızda, diğerinin istilasıyla karşı karşıya kalırsınız.

Evet, kâinat öyle bir binadır ki, bu binayı meydana getiren taşların hepsi birbiriyle irtibatlıdır. Oradan küçücük bir taşı çıkarayım derseniz, binayı başınıza yıkarsınız.

Ayrıca, hâdiselere devreler hâkimdir. Yedi senelik fâsılalarda hububatin, on dört senelik fasılalarda ise balıkların çok bol ve mebzul olarak elde edildiğini bir ilim adamı tespit etmiştir. Eğer bu devreler mevzuu, ilmî hüviyetiyle ve tam mânâsıyla tetkik edilse, beşerin içtimaî ve iktisadî çok meseleleri halledilecektir. Kur'ân-ı Kerim'de ve bilhassa Sûre-i Yusuf'ta bu devreler meselesine işaretler vardır. Şu küçük devrelerin bir intizam ve nizam içinde cereyan ve deveran etmesi, işaret ve ispat ediyor ki, dünya hayatı da bir devirdir. O da bir gün bitecek ve ardından başka bir devir başlayacaktır. Dünyada bolluk ve bereket içinde yaşayan insan, kıtlık mânâsını taşıyan bir kabir hayatını da yaşayacak. Sonra da apaçık bir haşır devresine girecektir. Onun ardından, sıkıntı ve ızdırap içinde bir hesap verme hayatı, daha sonra da sırattan geçme devresi gelecek. Varabilen Cennet'e varacak ve görebilen Cenâb-ı Hakk'ın cemalini görecektir. Fakat verilen nimetlerde veya aksine ızdıraplarda, ülfet ve alışkanlık olmayacak. Cennet veya Cehennem'de de ayrı ayrı devrelerde karşılaşılacaktır.

Adiy b. Hâtim (radiyallâhu anh) -ki dünyanın en cömert insanı olan Hâtim-i Tâi'nin oğludur. Önce Hıristiyanlığa sülûk etmiş ve ardından da hak din olan İslâm'ı bulmuştur- şöyle der: *“Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) dünyaya ait bazı hâdiseleri daha vukû bulmadan önce haber vermişti ve verdiği haberler birer birer aynen çıktı.”*⁵¹

İşte Adiy b. Hâtim, sadık u masduk Hz. Muhammed Mustafa'nın istikbale dair verdiği gaybî haberlerin aynen çıktığını bize söylemekle, O'nun ahirete ait verdiği haberlerinin de aynen zuhur edeceğini ifade etmiş olmaktadır.

Allah Resûlü Hz. Enes'e (radiyallâhu anh) dua etmişti: *“Allahım, onun ömrünü uzun ve evlâtlarını çok et. Onu Cennetine koy!”* Hz. Enes (radiyallâhu anh) yüz yaşından fazla yaşadı ve kendi ifadesiyle yüz tane evlâdını kendi eliyle defnetti. Hz. Enes (radiyallâhu anh) şöyle derdi: *“Allah Resûlü'nün benim için ettiği duadan ikisini gördüm ve üçüncüsünden de ümitliyim.”*⁵²

Biz Cenâb-ı Hakk'ın koyduğu bir devreler âlemi içinde yaşıyoruz. Fakat bu devran, kafiyesiz bir şiir gibi bitiyor. Öbür âlem, bu şiire kafiye olup tamamlayacaktır. Bu dünyaya ait haber verilen hâdiselerin aynen tahakkuku, mü'mini mesrur ve kâfiri mahzun edecek bir hâdisenin de tahakkuk edeceğini ispat etmektedir.

İnsan doğar doğmaz bir taraftan yaşamaya diğer taraftan da ölmeye başlar. Her doğuş bir ölümün ve her ölüm de yeniden bir doğuşun habercisidir. Eğer neticede ebedî bir doğuş yoksa, yeryüzünün en tâli'siz varlığı insandır. İnsanlar içinde de en tâli'sizi nebiler ve nebiler içinde de İki Cihan Serveri'nin en tâli'siz olması icap eder. Hâlbuki O, bütün bir cihanın yaratılma sebebidir. İnsanlık ağacı öyle bir meyve

⁵¹ Buhârî, *menâkıb* 25; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/257, 377, 378.

⁵² Müslim, *fezâilü's-sahâbe* 141-144; Abd b. Humeyd, *el-Müsned* s. 375.

elde etmek için dikilmiştir. İnsanın yeryüzüne gelmesinden, insanlık içinde zuhur eden nebilere kadar her hâdise, neticede ahireti ispat eder.

Ayrıca: Cenâb-ı Hakk'ın Allah, Peygamberimiz'in Resûlullah ve Kur'ân'ın Kelâmullah olduğunu ispat eden bütün deliller, aynı zamanda ahireti de ispat eder. Zira iman bir bütündür, tecezzi ve inkısam kabul etmez.

TARİH VE FELSEFE “AHİRET VAR” DİYOR

Tarih, haşir akidesi zaviyesinden ele alındığında, ilk insandan günümüze kadar insanlık çapında bir haşir inancının var olduğu müşâhede edilir. Will Durant, medeniyet tarihinde çeşitli milletlerin öldükten sonra dirilme mevzuundaki kanaatlerini, nasıl mezarlara gömüldüklerini, duvarlarına yazdıklarını ve dehlizlerinde mevzu ile alâkalı resimlerin tespit edildiğini anlatır. Dünyanın en maddeperest insanları olan firavunlar dahi öldükten sonra dirilme mevzuunu ele alıyorlardı. Firavun mezarlarındaki kazılarda şu mânâyı ifade eden sözler bulunmuştur: “İnsanlar öldükten sonra, mücrimler yerin altında, çirkin suretlere dönüşmek suretiyle ebedî kalacaklar, sâfi ve tertemiz ruhlar ise meleklerle iltihak edecek, yüceler içinde bir hayat yaşayacaklar.”

Bu itikat sebebiyledir ki, firavunlar mezarlara yiyecek içecek ve en güzel elbise ve ziynet eşyalarını da beraber koyduruyorlardı. Anlayışta inhırafla beraber ahirete itikattır ki, onlara bunu yaptırıyordu. Ayrıca mezarları içine alan dehlizlerin duvarlarına balık ve yılan resimleri yaptırıyor, ilâhların bu resimlerden hoşlandıklarına inanıyorlardı. Bu inanış dahi onların, öldükten sonra başlayan ikinci bir hayata itikat ettiklerini ispat ediyor. Zira yaptırıkları bu resimlerle, -itikatlarınca ilâhlarının rızasını kazanacaklar ve böylece diğer bir âlemde rahat edeceklerdir.

Bir de kitabü'l-mevtâ denilen ölümlerle beraber gömülmüş vasiyetname veya dua mânâlarını taşıyan kitabeler var. Bu kitabelerle âdeta ölü dile getirilip konuşturuluyor:

“Selâm sana ey yüce ilâh! Sonsuz cemalini müşâhede etmek için huzuruna geldim. Lütfet de cemalini göreyim, bunu gözetiyorum. Ben kimseye zulmetmedim. Hıyanette bulunmadım. Kimseyi ağlatmadım. Kimseyi öldürmedim. Cebr ve tagallüpte bulunmadım... Hâlimi sana arz ederek huzuruna geldim. Derdim, cemalini görmektir.”

İşte bu veya bu mânâyaya gelen kitabeler dahi bize o devrede bir ahiret inancı olduğunu anlatmaktadır.

Bütün beşer ayrı ayrı yerlerde, ayrı ayrı kültür şartları altında ve ayrı ayrı zamanlarda neşet etmelerine rağmen, hepsinin mezarını, ocağını karıştırsak, oradan mazinin sessiz narasıyla “Ebed Ebed!” dediğini duyacağız.

Şehristânî, Zerdüş'tün şöyle dediğini nakleder: “İnsan dünyaya vazifeli olarak gönderilmiştir. Vazifesini iyi yapanlar sâfileşerek mele-i âlânın sakinlerine iltihak edecekler. Yapmayanlar da, ebedî olarak yerin dibinde mahkûm kalacaklar.”

Gerçi bu sözler tercüme edile edile, esas lafızlarındaki nüanslardan uzaklaşmıştır. Ancak ifade edilmek istenen mânâ aynıdır ve esas mühim olan da bu mânâyı ifadedir.

Nasıl ki Mısır'da Firavun, bütün firavunluğuna rağmen öldükten sonra dirilmenin kavgasını veriyorsa, İran'da da Zerdüş't ve müntesipleri aynı davanın kavgasını veriyorlar.

Hindistan, yüzlerce dinin bulunduğu bir yerdir. Belki de aynı dinin içinde yetişen büyük ve ulular, daha sonra esas mânâ ve mahiyetinden uzaklaştırılarak ayrı birer din kurucusu gibi telakki edilmiş ve bu kadar çok dinin zuhuruna işte böyle bir hata sebebiyet vermiştir. Bütün bu ayrı ayrı dinlerin birleştikleri bir nokta vardır, o da, ruhların hayatlarının devam ettiği inancıdır. İslâm prensiplerine göre hatalı bir inanış olan tenasüh akidesi Hindistan'da hâkimdir. Bu yönüyle onların

itikatları yanlış ve hatalıdır. Ancak bizim üzerinde durduğumuz mevzu, ruhların ölümsüzlüğüne inanışlarıdır. Tenasüh akidesinin mahiyetinde ihtilaf eden bu dinlerden bazısında, durmadan ceset değiştirme ve birinden diğerine geçme, sadece süflî ruhlara mahsustur. Diğerlerine göre, bütün ruhlar böyle bir ameliyeye tâbi tutulur. Ancak her iki ayrı kanaatin birleştiği husus, neticede ruhların bu devirleri tamamlayıp bir noktada duracağıdır.

Budha, ruhların devr-i dâim içindeki çilesine tahammül edemez. Ona göre ruhların devr-i dâimi yoktur. Belki ilk başlangıçta böyle bir devir olabilir. Fakat esas olan, ruhların Nirvana'ya gidip dayanmasıdır. Bu, vücudun Mutlak'a dönmesi demektir.

Bütün Hint edebiyatı dikkatle tetkik edilse damla damla ahiret inancının takattur ettiği görülecektir. Onlarda da ölen insanın cesedi yakılır. Bu hareketi, belki de tenasüh akidesi doğurmuştur. Gaye, ruhun aynı cesede dönüp tekrar aynı ızdıraplara dûçâr olmamasını temindir. Bu dahi yine ahiret akidesinin mevcudiyetine bir delildir.

Yunan tarihçisi Homeros, sık sık ruhların barınağından bahseder. O, burada cesetler giyerek kendilerini gösteren ruhların, başka bir yerde barınaklarının olduğunu kabul etmektedir.

Haşır akidesi mevzuunda söz söyleyenlerden birisi de Pythagoras'dur. Ona göre bir nefis temiz ise, yüksek âlemin yüksek varlıklarına iltihak eder. Aksi takdirde, etrafı alevlerle sarılacak olan yeryüzünde mahpus kalacaktır. İnsanlar zat ve şahsiyetleriyle haşrolacaklardır. Başkasının şahsiyeti içinde değil, herkes kendi öz şahsiyeti içinde dirilecektir. Bu diriliş ise ister latif ister kesif olsun, cismanî olacaktır.

Sokrat'ın kendine ait kitabı yoktur. Onun bütün düşüncelerini Eflatun nakleder. Zaten Sokrat'ın idamını gerektiren sebeplerden birisi de ahirete inanması ve gençliğe bu

inancı aşılmasıdır. Eflatun ise onun bu fikirlerinin müdafii-
dir. O bu mevzuda birçok deliller getirir. Bunlardan bazısını
arz edelim:

Tabiat-Fazilet Delili: İnsan fazilet için yaratılmıştır. Onun
faziletli olabilmesi, behimî ve şehvî hislerden uzaklaşabilmesi
ile mümkündür. Bu ise bir insan için mahrumiyettir. Nefsin be-
denden ayrılması demektir. Öyleyse insanın kendi nefsinde zıt
olarak böyle bir mahrumiyete katlanması daha sonra serfiraz
olacağı bir hayatın var olduğuna delildir.

Tevâli-i Ezdad Delili: Dünyada zıtlar birbirini takip edi-
yor. Baharı kış, kışı bahar; zulmeti nur, nuru zulmet; geceyi
gündüz, gündüzü gece ve hayatı ölüm, ölümü de bir hayat
takip ediyor. Şu upuzun dünya hayatının vefatı da yeniden
bir doğum getirecektir. Işık karanlığı kovaladığı gibi dünya
karanlığını kovalayan apaydın bir ahiret olacaktır.

Zâkire Delili: İnsan bazen, ilk defa karşılaştığı bir man-
zarayı, sanki daha evvel görmüş gibi hatırlar. Hâlbuki bu dün-
yada onunla ilk defa karşılaşmıştır. Hayat birbirinden farklı
karelerin yekdiğerini takip etmesinden ibarettir. Demek olu-
yor ki, bizim burada hatırladıklarımız buraya gelmeden evvel
başka bir âlemde yaşadığımız şeylerdir. Öyle ise, bu âlem da-
ha evvelki âlemin bir neticesi ve kendinden sonra gelecek bir
âlemin de başlangıcıdır.

Gerçi bu son delilde biraz tenasüh akidesi sezilmektedir.
Zaten Eflatun buna inanmaktadır. Fakat bizim üzerinde dur-
duğumuz mevzu, onun ahiret inancı ve bu mevzuda tahşidat
yapmasıdır.

Aristo şöyle der: “İnsan maddesinin dışında mücerred bir
varlık vardır ki, o ölümsüzdür.”

Aristo, maddecilerin bayraklaştırdıkları bir filozoftur. Buna
rağmen o, hiçbir kayıtla bağlı olmayan ölümsüz bir varlığın mev-
cudiyetinden bahsetmektedir. İnsan belki cesediyle çürüyecek,

fakat mezar onu her şeyi ile kuşatıp hapsedemeyecektir. Mezarı, maddeyi, cesedi ve dünyayı aşarak öbür âlemde kanat çırpacak mücerret bir varlık vardır...

Revakiye ekolünün imamı Zenon: “İnsanın bedeninden başka bir nefis daha vardır ki, insan öldükten sonra bu nefis devam edecektir.” der. Revakiye’nin ahlâk prensipleri vardır. Bu prensipler içinde de şunu görüyoruz: “Bu kâinatı bu kadar güzel yaratan, insana olan sevgisiyle kâinatı tanzim eden Zât’ın insanı öldürüp bir daha diriltmemesi mümkün değildir.”

Heraklit de bu mevzuyla alâkalı olarak şöyle der: “İkinci neş’ette insanlar, yıldızlar etrafında ateşten çember olmuş olarak dirilecekler. Oradan kurtulamayan habis ruhlar o ateş içinde azap görecekler. Sâfi ruhlar ise kesiflerin arasından sıyrılarak tasaffi edecek ve mele-i âlâya yükselecekler. Öbür âlemin seması yıldızsız olacak. Yıldızların hepsi dökülerek bu âlemin etrafını saracak ve Cehennem’i meydana getirecektir.”

İşrâkiye mektebinin bizim içimizde yetiştirdiği büyükler de vardır. Sühreverdî, Hallâc-ı Mansur ve devrinin imamı kabul ettiğimiz Muhyiddin-i Arabî bunlar arasındadır. İşrâkiye Endülüs’te de İslâm filozofları tarafından kabul edilmiş ve Yeni Eflâtunculuk (Neo-Platonizm) İslâm âleminin bütününe sarmıştır. Neo-Platonizm bütün mektep ve medreseleyle, öldükten sonra dirilmenin bu hayatın zarurî bir devamı olduğuna parmak basmış ve bu hakikati kabul etmiştir. Bütün bunlardan da anlaşılıyor ki, felsefe tarihi -Epiküros ve Demokritos gibi maddeden başka hiçbir şey görmeyen birkaç sığ düşünceli bağınaz görüşlü istisna edilecek olursa- ahiret akidesine, ruhun bekâsına inanan ve bu mevzuda tahşidat yapan binlerce filozofun fikirleriyle doludur.

Descartes’in Allah’ın varlığı ve ruhun ölümsüzlüğünü anlatan “Saniha” diye bir eseri vardır. Mevzu ile alâkalı kalbine doğanları kaydettiği bu eserde, ilk defa, nefsin mücerret bir

ruh olduğunu ve ölümsüzlüğünü ciddî olarak ele alıp tahlil etmiştir. Descartes, ruhun nasıl bekâ bulacağını başka bir eserinde anlatacağını vaad etmiş, fakat elde mevcut eserleri arasında bu mevzuu ele aldığı bir eseri bulunamamıştır. Ancak Saniha'sında ahirete ait meseleleri öyle güzel tahlil etmiştir ki, ikinci bir esere ihtiyaç kalmamıştır.

Descartes'ten sonra ilâhiyatçı filozoflar vardır. Leibniz ve Spinoza bunlardandır. Leibniz monatlar prensibini kullanır: “Monatlar nâmütenâhî inkişaf etme durumundadır. Hâlbuki burada zaman sınırlıdır. Dolayısıyla nâmütenâhî inkişaf olmaz. Olabilmesi için zamanın sınırsız olması gerekmektedir. Demek ki, bu monatların nâmütenâhî inkişaf edebilecekleri, zamanı sınırsız bir âlem olacaktır. Öyleyse her şahıs monatlarını inkişaf ettirmek için ebedî ve bâki olarak yaşayacaktır.”

Spinoza ise meseleyi umumîleştirir. Şahsî olarak değil de umumî olarak, toptan ve yekvücut hâlinde bir yaşayışın olacağını söyler. O, bu düşüncesiyle vahdet-i vücud akidesine sahiptir. Meseleyi günümüze kadar uzatıp Pascal ve Bergson'un da haşir akidesine inanan filozoflar olduğunu söyleyebiliriz.

“Maarri” dinsiz bir şairdir. Yer yer dinî meselelerle alay eder. Fakat o dahi Risaletü'l-Gufran'ında Kur'ân-ı Kerim'den iktibasla haşir gününü tablolştırmaya çalışmıştır.

Dante, Cennet, Cehennem ve A'râf tasvirleriyle sanki Maarri'nin adaptasyoncusudur.

Bunlar ve bunlar gibi, esasen din düşmanı oldukları hâlde, haşir akidesine temas etmeden edemeyen binlerce edip ve şair vardır. Evet, haşir akidesi öyle bir gerçektir ki, düşmanlarına dahi kendini tasdik ettirmiştir.

SEMAVÎ KİTAPLAR VE AHİRET

Kur'ân-ı Kerim'in beşte üçü âhiretle alâkalıdır. Bu mevzuda birkaç misali daha önce zikretmiştik. Burada sözü yine oraya havale etmekle birlikte, geçmiş semavî kitaplardaki haşır akidesine işaret eden bahislere de bu başlık altında kısaca temas etmek istiyoruz.⁵³

İncil, bir cihetle Tevrat'ta tahrif olunanları tashih, tahrif olunmayan hususları ise tasdik için gelmiştir. O günün Tevrat'ında ahirete ait meseleler anlatıldığından dolayı, İncil bunu tasdik etmekle yetinmiş ve meselenin tafsiline girmemiştir. Böyle olmasına rağmen yine biz yer yer onda da ahirete ait mânâları ifade eden cümleler buluruz.

Matta İncil'i Beşinci İshah'da şu cümleler var:

“Kim bu dünyada salih amel işlerse, o, Rabb'in melekûtuna yükselecektir.

Müjdeler olsun miskinlere! Onlar melekût-u semavata yükselecekler.

Müjdeler olsun merhametlilere ki, onlar öbür âlemde Allah'ın merhametine mazhar olacaklar.

Müjdeler olsun müttakilere ki, onlar Rablerini görecekler.”⁵⁴

⁵³ Eski Ahit'te ahiret inancına işaret eden bahislerin bazıları için bkz.: Kitab-ı Mukaddes (Türkçe terceme), *Eski Ahit*, İşâyâ, bâb: 26, cümle: 19; Daniel, bâb: 12, cümle: 2.

⁵⁴ Kitab-ı Mukaddes (Türkçe terceme), *Yeni Ahit*, Matta, bâb: 5, cümle: 3-8.

“Göklerin ve yerin melekûtunun misali şuna benzer: Zür-ra tarlaya tohum atar. Bu tohumlar biter. Matlup olan semaya doğru ser çeker ve büyür. İçinde birtakım dikenler de boy gösterir. Bunu görenler tarlanın sahibine müracaat edip derler: Seyyidimiz! Mahsulü matlup olan bu güzel bitki nema buldu yeşerdi, fakat aradaki bu dikenler de nedir? Cevap verir: ‘O da bu da gerek!’ Havarîler Hz. Mesih’e sordular: ‘Bunu bize izah eder misin?’ Hz. Mesih: ‘Evet’ diyor ve anlatıyor: ‘O tohumu atan Allah’tır (celle celâluhu). Mezra ise yeryüzüdür. Ekilen tohum, beşerdir. Matlup olan mahsul ise salih insanlardır. Dikenler ise kâfirlerdir. Burada iyi kötüyle beraber bulunacaktır. Fakat ahirette iyiler melekût-u semavata yükselecek; kötüler ise Cehennem’e girecektir.’ ”⁵⁵

Matta İncili Yirmi Beşinci İshah:

“O gün melik gelecek. Ebrar sağında; eşrar ise solunda yerlerini alacaklar. Melik, ebrara şöyle diyecek: ‘Sizi bugün mükâfatlandıracağım. Çünkü dünyada iken ben acıktım, yedirdiniz. Susadım, su verdiniz. Mahpus oldum, âzâd ettiniz. Garip kaldım, beni barındırdınız.’ Onlar melike şöyle diyecekler: ‘Rabbimiz! Sen nasıl acıkır, susar, mahpus olur ve garip kalırsın? Zira sen Rab’sin!..’ Allah (celle celâluhu) onlara şöyle karşılık verecek: ‘Dünyada benim zayıf ve garip kullarım vardı. Siz biliyordunuz ki, onlara yedirdiğiniz, içirdiğiniz zaman bana yedirip içirmiş gibi oldunuz. Onları âzâd ettiğiniz ve barındırdığınızda sanki bu iyilikleri bana yapmış gibi oldunuz.’

Sonra da Rab, solundakilere döner ve şöyle der: ‘Sizi bugün ta’zib edeceğim. Çünkü acıktım bir şey yedirmediğiniz. Susadım, içirmediniz. Garip kaldım, barındırmadınız. Mahpus oldum, âzâd etmediniz.’ Onlar da aynı şekilde: ‘Ey Rabbimiz! Sen nasıl acıkır, susar, garip kalır ve mahpus olursun!?’ derler. Bunun üzerine Melik: ‘Bilmiyor musunuz, eğer benim dünyada

⁵⁵ Kitab-ı Mukaddes (Türkçe terceme), Yeni Ahit, Matta, bâb: 13, cümle: 24-43.

bazı kullarım acıktığında doyursaydınız, susadığında su içirseydiniz, garip kaldığında barındırsaydınız ve mahpus kaldıklarında âzad etseydiniz, bütün bunları bana karşı yapmış gibi olcaaktınız.’ der.”⁵⁶

İncil’de bunlara munzam daha birçok cümlelerde, hemen hemen Kur’ân-ı Kerim’in ifadelerine mutabık şekilde ahirete ait meseleler dile getirilmiştir. Fakat bu mevzuda esas söz sahibi, her türlü tahrip ve tahriften korunmuş olan Kur’ân-ı Kerim’e aittir ki, biz yukarıda bunları Kur’ân-ı Kerim’in haşri ispat metodunda mücmel de olsa zikretmiştik.

⁵⁶ Kitab-ı Mukaddes (Türkçe terceme), *Yeni Ahit*, Matta, bâb: 25, cümle: 32-46.

YENİDEN DİRİLİŞ KEYFİYETİ

Mahşer, beşerin ruhen ve ceseden dirileceği bir yerdir. Kur'ân-ı Kerim, meseleyi bize takdim ederken, ayrı ayrı tablolar hâlinde de olsa bu şekliyle takdim etmektedir. Ruhun ehemmiyet kazandığı yerde ruh, cesedin ehemmiyet kazandığı yerde ise ceset anlatılmaktadır.

يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ۖ اِرْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً
مَرْضِيَّةً ۖ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ۖ وَادْخُلِي جَنَّاتِي

“Ey huzura eren nefis! Raza edici ve razı edilmiş (yaptığın işlerle Allah’ı memnun etmiş ve aldığın nimetlerle Allah tarafından memnun edilmiş) olarak Rabb’ine dön! (İyi) kullarım arasına gir! Cennetime gir!”⁵⁷ derken, sadece ruhun Cenâb-ı Hakk’a avdet ve ric’atini anlatmaktadır. Fakat umumî kıyametin anlatılmasında, baharın, ağaçların, maddî ve kesif şeylerin misal verilmesinde ise, eşbah ve cesetlerin haşr ve neşr olacağı dile getirilmektedir.

Biz burada bu gibi meselelerin münakaşasını yapıp, iki ayrı görüşte olanların delillerini serdedecek değiliz. İslâm ulemâsı arasında, bir iki şahıs, “Haşır sadece ruhlara mahsusdur.” dese dahi, ulemânın büyük bir çoğunluğu ruh ve cesedin beraberce haşrolacağına kâildir. Ayrıca “Cesetteki zerrelere

⁵⁷ Fecr sûresi, 89/27-30.

hepsi mi, yoksa insanın çekirdeği mahiyetinde olan asıl zerreler mi haşrolacak?” şeklindeki istifhamın uzun boylu tafsiline de girişmeyeceğiz. Bu mevzuda İmam Gazzâlî ile İmam Fahrreddin Râzî arasında farklı düşünceler serdedilmiştir. Biz haşrin hakikatine Kur’ân ve hadislerin anlattığı şekilde inanır ve meselenin bize ait olmayan yönünü Cenâb-ı Hakk’ın ilmine havale ederiz.

Cennet ve Cehennem iki mühim neticedir. Cenâb-ı Hakk’ın esmâ ve sıfatları her ikisini de iktiza etmektedir. Ve inanan için hem Cennet hem de Cehennem her ikisi de rahmettir. Sûre-i Rahmân’daki:

يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شَوَاظٌ مِّنْ نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٥٨﴾
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

“İkinizin de üzerine, ateşten yalın alev ve kıpkızıl bir duman (yahut erimiş bakır) gönderilir, kendinizi savunamazsınız. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz.”⁵⁸ âyetleri bize bunu anlatır. Onların üzerine atom bombasının tesirinin veya güneşin merkezindeki hararetin ancak fikir verebileceği korkunç ateşler salıverilecek. İşte Kur’ân-ı Kerim böyle bir ateşin salıverilmesinin hemen ardından cin ve inse “Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?” diye hitap ediyor. Burada kastedilen nimet nedir? Cehennem bütün dehşetiyle insanın içinde bir ürperti hâsıl ederek, mü’minin hayatını tanzim hususunda ona bir fikir veriyorsa, işte bu onun için bir nimettir.

Cennet, ulvî duygulu insanlar için onları yüksek zirvelere sevk etmekte âmil olduğu gibi Cehennem de, seviyesi olgunluğa ermemiş insanların ondan korkmaları sebebiyle hayatlarını ciddi bir kontrol altına almalarına sebeptir. Evet, Cehennem, tehlikeli bir yolda yakılmış bir ateş gibidir. O yola düşmekten insanı korur. Cennet ise, müstakim yola kurulmuş bir sofradır,

⁵⁸ Rahmân sûresi, 55/35-36.

insanı o yola davet eder. Böylece her ikisi de neticeyi düşünebilen insanlar için ayrı ayrı birer nimet olmuş olur.

Kur'ân-ı Kerim, Cennet ve Cehennem hakikatini yüz yirmi küsur yerde ele alır. Mücmel veya mufassal olarak anlatır. Bu anlatışlarda hem Cehennem'i hem de Cennet'i tablolastırırken ruh ve ceset beraberliğine de işaret eder. Cennet'e giren insanın yüzü beşâset içindedir ve bu ruhen huzurlu oluşun ifadesidir. Bir de orada canının istediği her türlü yiyecek ve içecek hazırdır. Dünyadaki hanımlarıyla beraber, sayısız huriler etrafında dönüp durmaktadır. Bu ise cesede ait yönüyle nimetlerinin sıralanışıdır.

Cehennem ehlinin pişmanlıkları, vicdanlarını kanatan ızdırapları hep ruhîdir ancak, alev alev ateşin içine girmeleri, yanan derilerinin yerine azabın yenilenmesi için derhal yeni deri giydirilmesi ve âzâlarının kendi aleyhinde şahitlikte bulunması gibi hususlar ise tamamen cesede mahsus azap çeşitleridir.

Bizim bu başlık içinde Cennet ve Cehennem'e temas etmemiz, sadece ruh ve ceset beraberliği hakkında Kur'ân-ı Kerim'in işaretlerine dikkat çekmek içindir. Yoksa bu mevzu, ayrı, müstakil ve uzun bir mevzudur.

Karma İndeks

A

âb-ı hayat 52
adalet terazileri 45
Âdem (a.s.) 73
âdemođlu 27
Âdil-i Mutlak 40
Adiy b. Hâtim 79
âfâkî ve enfûsî tefekkür 48
afiyet 54
ahiret 7, 14, 18, 22, 23, 24, 25, 28,
46, 53, 72, 77, 82, 83, 84
ahiret hayatını dünyada ahlâk
hâline getirmek 28
ahirette hesap verme akidesi 24
ahsen-i takvîm 38, 46
aile 14, 19, 23
Âişe (r.anhâ) 21, 22, 30
aklın semeresi 44
alaka 38
Allah'a hesap verme inancı 18
Allah'ın hallâkiyeti 33
Allah'ın şefkati 44
Allah Resûlü (s.a.s.) 24, 25, 26,
27, 30, 44, 48, 77, 79
İki Cihan Serveri 19, 24, 44,
47, 79
Nebiler Nebisi 21, 44, 77
amellerin hesabı 62
amellerin tartılması 46
anne sütü 52
A'râf 86
Aristo 84
Arş 31, 32, 43

atom 30, 36, 37, 42, 91
Ay 30, 57
aydın ruhlar 47
ayinedarlık 76
Azrail (a.s.) 21

B

bahar 34, 36, 40, 41, 48, 58, 84
bekâ arzusu 43, 44, 71
bekleme salonu 17
Bergson 86
Budha 83

C

cebbarlar 39
Cehennem 20, 28, 40, 44, 78, 85,
86, 88, 91, 92
celâl 54
Cemal 58, 82
Cemâlullah 47
Cenâb-ı Hakk'ın cömertliği 56
Cenâb-ı Hakk'ın izzeti 54
Cennet 19, 28, 34, 40, 44, 47, 78,
86, 91, 92
Cennet'in kokusu 25
Cennet yolcuları 23
ceset 90
ceza 39, 54
cihanın yaratılma sebebi 79
civelerdeki güzellik 58
cismanî ve ruhanî haşır 26
Cumhuriyet 24

Ç

çam ağacı 63
 çift yaratmak 35
 çocuk 15, 19, 23, 38

D

Dante 86
 delâlet 75
 Demokritos 85
 Descartes 85, 86
 devlet 67
 devreler âlemi 78, 79
 Deyyân 14
 dirilme 69
 diriltme 37, 72
 diyalektik 53
 Dost 21
 dua 17, 79, 82
 duyguları tartacak mizan 45
 dünya 21, 22, 24, 30, 43, 45, 57,
 61, 62, 75, 78
 dünyada iken Cennet hayatı 23

E

ebed arzusu 71
 ebedî âlem 50, 58
 ebedî gençlik 21
 ebedî nimetler 53
 ebedî yaşama duygusu 43
 ebediyet 44
 ebedî yokluk 57
 ebrâr ve eşrârın temyizi 40
 Ebû Bekir (r.a.) 47, 48
 Ebû Hüreyre 27
 edeb 28
 Eflatun 24, 67, 83, 84
 Eflatunculuk 85

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat 64
 ehlullah 21, 30
 Einstein 76
 elma 60
 el-Medinetü'l-Fâzıla 24
 emanet 68
 embriyo 35, 38
 emniyet 20
 Endülüs 85
 Enes (r.a.) 27, 79
 Epiküros 85
 ervah 26
 erzel-i ömr 38
 eşbah 90
 eşyanın hakikatine nüfuz 77
 eşya ve hâdiseler 77

F

Fahreddin Râzî 91
 Fârâbî 24
 fazilet 28, 29, 84
 fetanet 45
 fitrat kanunu 61
 filozof 36
 firavun/-lar 81, 82
 Forsed 67
 fotosentez 70, 71

G

genç/-lik 18, 19, 20, 21, 23
 gılman 19
 Gönüller Sultanı 10
 güneş 30, 32, 57, 60, 66, 70, 76

H

hafî 41, 45
 Hafız 65
 hafiziyet 63

Hakîm 26, 43, 46
 Hâlık 60
 halife 65
 Hallâc-ı Mansur 85
 Harun Reşid 56
 hasta 21, 23
 haşır/haşr ve neşr 13, 14, 16, 18,
 21, 24, 26, 36, 41, 46, 58, 68,
 70, 78, 81, 83, 86, 87, 90
 Hâtîm-i Tâi 79
 Havarîler 88
 havf ve recâ muvazenesi 27
 hayal ve bekâ arzusu 43
 hayat 14, 37
 hayatın ahirete göre tanzim edil-
 mesi 19
 Heraklit 85
 hesap 13, 14, 18, 22, 24, 45, 78
 hevâmm ve haşerat 41
 hikmet 32, 42, 43, 44, 47
 Hindistan 82
 Hint edebiyatı 83
 Homeros 83
 Hudâ 16
 Hugo 45
 hulfu'l-vaad 66
 huri 19
 huzur 16, 19, 21, 23
 hücre 67
 hüküm 25

İ

İbrahim (a.s.) 26
 idam-ı ebedî 53
 ideal bir şehir ve site 24
 ihsan 49
 ihtiyarlar 16
 ihtiyarlık 17, 38
 ihyâ 34, 37

iki emniyet ve iki korku 20
 ikinci yaratılış 32
 ikram ve ihsan 49
 ilim 10, 30, 47, 64, 78
 ille-i gaiye 42
 İmam Gazzâlî 91
 iman 80
 İncil 87, 89
 insan 40, 43, 63, 65, 71, 74
 kâinat ağacının meyvesi 71
 kâinatın nokta-i mihrâkiyesi 65
 kâinatın sultanı 74
 yeryüzünün halifesi 65
 insanlık ağacı 79
 irade 19, 60
 İran 82
 İsa (a.s.) 26
 isimler 64
 İşrâkiye mektebi 85
 izzet ve celâl 54

K

kabir 16, 21, 36, 48, 78
 kadın 44
 Kadîr 34
 kâfir 37, 54
 kâinat 10, 19, 42, 64, 68, 76, 77,
 78
 kâinat ağacının meyvesi 71
 kâinatın enmûzeci ve özü 40
 kâinatın medar-ı iftiharî Yüce
 Nebi 26
 kâinatın ruhu 76
 kâinat kitabı 32
 kâinat sarayı 34
 kâinatta hikmet 42
 kalbsiz yaşayan insan 46
 kan pıhtısı 38, 39
 kapanmayan yaralar 51

karbonhidratlar 70
 Kelâmullah 80
 kemikleri kim diriltecek? 36, 37
 keramet 56
 Kerîm 49
 kıyamet 27, 30, 35, 36, 45, 90
 kıyas-ı temsîlî 31, 33
 kitabü'l-mevtâ 82
 klorofil 70
 köpekler 77
 kromozomlar 63, 64
 Kudret 66, 67, 72
 Kudreti Sonsuz 37
 kulluk 54
 Kur'ân-ı Kerim 13, 14, 17, 31, 33,
 36, 37, 39, 66, 68, 71, 78, 80,
 86, 87, 89, 90, 91, 92
 kuyruklu yıldız 30
 küllî irade 19

L

ledünniyatı tartma 45
 ledünniyat için mizan ve ölçü 46
 Leibniz 86
 Levh-i Mahfuz 13

M

Maarri 86
 maddî teselli 17
 mağdur 40
 mahkeme-i kübrâ 22, 46, 48
 mahşer 46, 66, 90
 makam 17
 makro âlem 31, 43
 mârifet 10
 Materyalistler 42
 Matta 87, 88
 mazlum 22, 25, 40, 54
 medeniyet 20

melekler 14
 merhamet 52
 Mesih 88
 meşîet 42
 Mevlâ'yı görmek 26
 meyveler 70, 71
 Mısır 82
 mikro âlem 37, 67
 millet 20, 77
 mizan 44, 45, 47
 monatlar prensibi 86
 mucize 56
 muhafaza 63
 Muhammed b. Mesleme 25
 Muhyiddin-i Arabî 85
 Mukaddir 64
 musibet 40
 musibetzedede 23
 Muvazene insanı Efendimiz 24
 mühür 47, 48
 müjde 66
 mükâfat 54
 mükâfat ve mücazat 39
 mükevvenat 32
 müttakiler 87

N

namaz 19, 24
 nankörlük 54
 nazîrini gösterme 31
 Nebiler Nebisi 21, 77
 Nebi'nin fetaneti 45
 nefis 83, 90
 Neo-Platonizm 85
 neslin devamı 61
 nikmet 50
 nimet cinsinden şükür 54
 nimet/-ler 50, 53, 54, 58
 Nirvana 83

nizam 63
normo âlem 31, 36, 43
numune 61
nutfe 35, 36, 38, 39

Ö

öbür âlem 13, 46, 61, 62, 70, 76,
85, 87
ölçü ve mizan 46, 62
öldükten sonra dirilme 16, 18, 31,
35, 81
ölüleri tekrar diriltme 33, 34, 36,
39
ölüm 13, 15, 16, 21, 25, 27, 34,
41, 43, 57, 70, 79, 84
Ömer (r.a.) 18, 20, 22

P

Pascal 86
pedagoglar 18, 20
peşin ücret 61
protein çorbası 38
Pythagoras 83

R

rabıta 61, 66, 67, 68, 76
radyasyon 66
rağbet ve rehbet 28
Rahîm 49
rahîmiyet 19, 44
rahmâniyet 19, 44
rahmet 52, 72
Rahmet Nebisi 19
Refik-i A'lâ 22
Revakiye ekolü 85
rızık 67, 70
Risaletü'l-Gufran 86

rubûbiyet 32
ruh 90
ruhların devr-i dâimi 83
ruh ve ceset beraberliği 92

S

sadaka 23
Sa'd b. Rebi 25
sahabe 18, 24, 28
salih amel 87
salih kullar 55
saltanat 47
sanat 9
Saniha 85, 86
Sehl b. Sa'd 19
sehl-i mümteni 70, 71
sel 23
selüloz 73
semere 46
Shakespeare 45
sır 41, 45
sırat 78
S. James Jean 64
Sokrat 83
sperm 63
Spinoza 86
sûra üfleme 30, 41, 68
Sühreverdî 85

Ş

şah damarı 46
şefkat 44, 51, 60
şehadet 25, 64, 68
şehir 24
şehitlik 23
Şehristânî 82
şuurlu alışveriş 67
şuurlu rabıta 68

- T**
- tabiat 9
 Tabiat-Fazilet Delili 84
 tefekkür 48
 tefrik ve temyiz 40
 tenasüh 82, 83, 84
 tenvîm 15
 terazi 45
 terbiyeciler 18
 teşekkür ve minnet 54
 teşvik 61
 Tevâli-i Ezdad Delili 84
 Tevrat 87
 tohum 38, 40, 41
 toplum 14
 toprak 45, 73
 tûbâ-i cennet 9
- U**
- ubûdiyet 54
 Uhud 25
- V**
- Vacibü'l-Vücut 60
 vahdet-i vücud 86
- varlıktaki ölçü ve mizan 62
 vesvese 46
- W**
- Will Durant 81
- Y**
- yağmur 34, 35
 yaratılış 31
 yaratma 33, 37, 71
 Yeni Eflatunculuk 85
 yevmüddünya 24
 yevmülâhir 24
 yıldızlar arası seferler 16
 yokluk 44, 58
- Z**
- Zâkire Delili 84
 zalim/-ler 22, 23, 25, 39, 40, 54
 Zât-ı Ulûhiyet 10, 57
 Zekeriya (a.s.) 17
 Zenon 85
 Zerdüş 82
 zerre 13, 15
 zevk ve lezzet 61
 zulümler 22

Kaynakların Tespitinde Faydalanılan Eserler

- Abd b. Humeyd**, İbn Nasr Ebû Muhammed el-Kissî (v. 249 h.); **Müsned-i Abd b. Humeyd**, [Subhî el-Bedrî es-Samarraî-Mahmud Muhammed Halil es-Saidî], Mektebetü's-sünne, Kahire, 1408/1988.
- Ahmed b. Hanbel**, Ebû Abdillâh eş-Şeybânî (164-241 h.); **el-Müsned**, I-VI, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).
- Bediüzzaman**, Said Nursî; **Sözler**, Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.
_____; **Şuâlar**, Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.
- el-Beyhakî**, Ahmed b. Hüseyin (v. 458 h.); **Şuabu'l-ıman**, I-VIII, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1410.
- Buhârî**, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (v. 256 h.); **el-Câmiu's-Sahîh**, I-VIII, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).
- Ebû Dâvûd**, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); **es-Sünen**, I-V, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).
- Ebû Nuaym**, Ahmed b. Abdillâh el-İsbehânî (v. 430 h.); **Hilyetü'l-evliyâ ve tabakatü'l-asfiyâ**, I-X, Dâru'l-kitâbi'l-arabî, Beyrut, 1405 h.
- el-Hâkim**, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Neysâbûrî (v. 405 h.); **el-Müstedrek ale's-Sahihayn**, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1411/ 1990.
- İbn Hibbân**, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî (v.354 h.); **es-Sahîh**, I-XVIII, Müessesetü'r-risâle, 2. baskı, [Tahkik: Şuayb Arnavut], Beyrut 1414-1993.
- İbn Kesîr**, Ebû'l-Fidâ İsmail İbn Ömer ed-Dimaşkî (v. 774 h.); **el-Bidâye ve'n-nihâye**, I-XIV, Mektebetü'l-mearif, Beyrut, tsz.
- İbn Sa'd**, Ebû Abdillâh Muhammed İbn Sa'd İbn Menî' ez-Zührî (230/845); **et-Tabakatü'l-kübrâ**, I-VIII, Daru sâdir, Beyrut, 1960.

- Kitab-ı Mukaddes**, (Türkçe Tercüme) **Eski ve Yeni Ahit**, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1991.
- Malik İbn Enes**, Ebû Abdillâh el-Esbahî (v. 179 h.); **el-Muvatta**, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 1413/1992.
- Müslim**, Ebu'l-Hüseyin el-Haccâc en-Neysâbü'rî (v. 261 h.); **el-Câmiu's-Sahih**, I-III, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).
- en-Nesâî**, Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb (215-303 h.); **es-Sünen**, I-VIII, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).
- er-Râzî**, Ebû Abdillâh Fahreddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin (v. 606/1210); **Mefâtihu'l-gayb**, I-XXXII, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1981/1401.
- et-Taberânî**, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed (v. 360 h.); **el-Mu'cemü'l-evsat**, [Tahkik: Hamdi b. Abdülmecîd es-Selefi], I-X, Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415 h.
- Tirmizî**, Ebû İsâ Muhammed b. İsa b. Sevre (209-279 h.); **el-Câmiu's-Sahih**, I-V, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).